

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ PROGRAMI

**ONUR KÜLTÜRÜ VE BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER İLE
ÖFKE VE SALDIRGANLIK ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ARGİŞ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ORHAN AYDIN

ANKARA

2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**ONUR KÜLTÜRÜ VE BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER İLE
ÖFKE VE SALDIRGANLIK ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ARGİŞ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ORHAN AYDIN

ANKARA
2019

KABUL VE ONAY

Murat ARGİŞ tarafından hazırlanan "Onur Kültürü ve Bazı Demografik Değişkenler ile Öfke ve Saldırganlık Arasındaki İlişkiler" başlıklı bu çalışma, 13/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Eda KARACAN -Başkan

Prof. Dr. Orhan AYDIN- Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ABAYHAN- Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylıyorum:

- Tezimin/raporumun tamamının her yerden erişime açılmasını onaylıyorum.
- Tezim/raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- Tezimin/raporumun **1** yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezim/raporum her yerden erişime açılabilir.

08.10.2019

Murat ARGİŞ

ÖZET

ARGIŞ, Murat, Onur Kültürü ve Bazı Demografik Değişkenler ile Öfke ve Saldırganlık Arasındaki İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bu araştırma, onur kültürü ile öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Bunun yanı sıra, onur kültürünün benimsenme düzeyi, öfke ve saldırganlık açısından cinsiyet, eğitim düzeyi, yaşanan coğrafi bölge, yaşanan yerleşim birimi, ana-baba eğitimi gibi demografik değişkenlere bağlı farklılıklar da incelenmiştir.

Araştırma lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim gören 450 üniversite öğrencisi katılımıyla yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak Onur Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve Sürekli Öfke- Öfke Tarz Ölçeği ile bir Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır.

Onur kültürü ile saldırganlık arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan analizlerin sonuçları, onur ölçeğinin alt boyutları olan toplumsal onur, kadınlık onuru ve aile onuru ile saldırganlık ölçeğinin değişik alt boyutlarından alınan puanlar arasında negatif, erkeklik onuru ile saldırganlık ölçeğinin alt boyutlarından biri olan öfke arasında pozitif yönde ilişki olduğunu göstermiştir. Öfke ile ilgili analizlerin sonuçları ise toplumsal onur ve kadınlık onuru ile öfkenin dışı yönelik ifade edilmesi arasında negatif yönde ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur.

Onur kültürünün benimsenme düzeyi, öfke ve saldırganlıkta gözlenebilecek demografik değişkenlere bağlı olası farklılıkları incelemek amacıyla yürütülen analizlerin sonuçları, kadınların toplumsal onur ve kadınlık onurun boyutlarında erkeklerden, babaları okuma-yazma bilmeyen katılımcılar ile yaşamının çoğunu kasabada geçiren katılımcıların toplumsal onur boyutunda diğer katılımcılardan daha yüksek olduklarını göstermiştir. Öfke ve saldırganlık ile ilgili analizlerden ise erkeklerin fiziksel ve sözel saldırganlık alt boyutları puanlarının kadınlardan, yaşamının çoğunu Doğu Anadolu Bölgesinde geçiren katılımcıların saldırganlığın öfke ve düşmanlık alt boyutları puanlarının yaşamının çoğunu diğer bölgelerde geçiren katılımcılardan daha yüksek olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, öfke, öfke ifade tarzı ve öfke kontrolü açısından da demografik değişkenlere bağlı bazı farklılıklar gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Onur Kültürü, Saldırganlık, Öfke,

ABSTRACT

ARGIŞ, Murat, The Relationships among Culture of Honor, Anger, Aggression and Some Demographic Variables Master Thesis, Ankara, 2019.

The aim of this study was to examine the relationships among endorsement of culture of honor, anger, aggression and demographic variable such as sex, education, parental education, livelihood, geographical region. A total of 427 undergraduate and graduate student completed Honor Scale, Aggression Scale and State-Trait Anger Expression Inventory together with a demographic information form.

The result indicated a positive correlation between masculine honor and anger dimension of aggression and negative correlations between family honor, feminine honor, social honor and physical and indirect aggression. Feminine honor and social honor were also negatively correlated with anger-out type of anger expression.

As to the relationships among culture of honor, anger, aggression and demographic variables, it was found that female participants scored higher on social honor and feminine honor and participants whose father were illiterate and who dwell in small towns scored higher on social honor. Male participants reported higher physical and verbal aggression than female participants. Some significant regional differences were also observed in terms aggression, anger, anger expression and anger control styles.

Key words: Culture of Honor, Aggression, Anger

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1.1. Onur Kavramı ve Onur Kültürü	2
1.1.1. Onur Kültürünün Kökenleri	4
1.1.2. Onur Kültürünün Belirleyici Özellikleri	5
1.1.3. Onur Kültürünün Alt Boyutları	7
1.1.4. Onur Kültürünün Belirtileri	10
1.1.5. Türkiye’de Onur Kültürü	12
1.1.6. Onur Kültürü Üzerine Yapılan Çalışmalar	13
1.2. Saldırganlık	15
1.3. Öfke	18
1.4. Onur Kültürü ile Öfke ve Saldırganlık Arasındaki İlişkiler	21
1.5. Araştırmanın Amacı	22
BÖLÜM II	27
YÖNTEM	27
2.1. Katılımcılar	27
2.1.1. Demografik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	27
2.2. Veri Toplama Araçları	29
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	29
2.2.2. Onur Ölçeği	29
2.2.3. Saldırganlık Ölçeği	29
2.2.4. Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ)	30
2.3. İşlem	30

BÖLÜM III	32
BULGULAR	32
3.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Betimleyici Analizler	32
3.1.1. Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	32
3.2. Demografik Değişkenler ile Yapılan Analizler	34
3.2.1. Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular	35
3.2.2. Cinsiyet ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular.....	36
3.2.3. Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular	37
3.2.4. Anne Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular.....	39
3.2.5. Anne Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular	40
3.2.6. Anne Eğitim Durumu İle Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular.....	42
3.2.7. Baba Eğitim Durumu İle Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular.....	44
3.2.8. Baba Eğitim Durumu İle Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı Ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular	46
3.2.9. Baba Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Dolaylı Saldırganlık ve Saldırganlık Toplam Puanına İlişkin Bulgular	47
3.2.10. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular.....	49
3.2.11. Bireyin Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular	51
3.2.12. Bireyin Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık ve Saldırganlık Toplam Puanlarına İlişkin Bulgular	53
3.2.13. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge İle Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru Ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular.....	55
3.2.14. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge İle Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı Ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular	56

3.2.15. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge İle Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Ve Saldırganlık Toplam Puanlarına İlişkin Bulgular	58
3.2.16. Aile Geçim Kaynağı İle Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru Ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular	60
3.2.17. Aile Geçim Kaynağı ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular	62
3.2.18. Aile Geçim Kaynağı İle Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Ve Saldırganlık Toplam Puanlarına İlişkin Bulgular	64
BÖLÜM IV	67
TARTIŞMA	67
4.1. Onur Kültürü, Saldırganlık ve Öfke Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması	67
4.2. Demografik Değişkenler ile Onur Kültürü Alt Boyutlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	68
4.2.1. Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması	68
4.2.2. Ebeveynlerin Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması	69
4.2.3. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması.....	69
4.2.4. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Bölge ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması	70
4.2.5. Aile Geçim Kaynağı ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması	70
4.3. Demografik Değişkenler İle Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa Ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması	71
4.3.1. Cinsiyetin Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması	71
4.3.2. Ebeveyn Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	71
4.3.3. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması	72
4.3.4. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Bölge ile sürekli, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	72

4.3.5. Aile Geçim Kaynağı ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	73
4.4. Demografik Değişkenler ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulguların Tartışılması	74
4.4.1. Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular	74
4.4.2. Ebeveyn Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular.....	74
4.4.3. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular.....	75
4.4.4. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular	76
4.4.5. Aile Geçim Kaynağı ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular	76
BÖLÜM V.....	78
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	78
KAYNAKÇA	80
ÖZGEÇMİŞ.....	90
EKLER.....	91
Ek 1. Dağılımın normalliği ve normalliği test edilmesi.....	91
Ek 2. Demografik Bilgi Formu.....	92
Ek 3. Onur Ölçeği.....	93
Ek 4. Saldırganlık Ölçeği.....	94
Ek 5. Sürekli Öfke Ölçeği (SÖÖTÖ).....	96

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Bireylerin demografik değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları	27
Tablo 2 Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arası İlişkiler	33
Tablo 3 Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Madde Toplam Puanları Arasındaki İstatistiksel Olarak Anlamlılık Değerleri	35
Tablo 4 Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Madde Toplam Puanları	35
Tablo 5 Cinsiyet ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Madde Toplam Puanları Arasındaki İstatistiksel Olarak Anlamlılık Değerleri.....	36
Tablo 6 Cinsiyet ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Madde Toplam Puanları.....	37
Tablo 7 Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Madde Toplam Puanları Arasındaki İstatistiksel Olarak Anlamlılık Değerleri.....	38
Tablo 8 Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Madde Toplam Puanları Arasındaki İlişki	38
Tablo 9 Anne Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	39
Tablo 10 Anne Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları.....	40
Tablo 11 Anne Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	41
Tablo 12 Anne Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları	41
Tablo 13 Anne Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki.....	42
Tablo 14 Anne Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları	43
Tablo 15 Baba Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	44
Tablo 16 Baba Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları.....	45

Tablo 17 Baba Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	46
Tablo 18 Baba Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları	46
Tablo 19 Baba Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki	48
Tablo 20 Baba Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları	48
Tablo 21 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	50
Tablo 22 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları	50
Tablo 23 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	51
Tablo 24 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları	52
Tablo 25 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki	53
Tablo 26 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları	53
Tablo 27 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru Ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	55
Tablo 28 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları	55
Tablo 29 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	57
Tablo 30 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları	57
Tablo 31 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki	58
Tablo 32 Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları	59

Tablo 33 Aile Geçim Kaynağı ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki.....	61
Tablo 34 Aile Geçim Kaynağı ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları.....	61
Tablo 35 Aile Geçim Kaynağı ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki	62
Tablo 36 Aile Geçim Kaynağı ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları	63
Tablo 37 Aile Geçim Kaynağı ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki.....	64
Tablo 38 Aile Geçim Kaynağı Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları	64

BÖLÜM I

GİRİŞ

Saldırganlık insanlık tarihi boyunca tüm toplumlarda görülen ve günümüzde de varlığını yaygın bir biçimde sürdüren bir davranıştır (Souza Souza, Roazzi ve Silva, 2017). Zarar verme amacı taşıyan bir davranış olarak kavramsallaştırılan saldırganlık (Warburton ve Anderson, 2015), tanımı gereği, yöneltildiği kişi ya da kişiler açısından psikolojik olarak örselenmeden en uç nokta olarak da yaşamın kaybetmesine kadar uzanan birçok olumsuz sonuç doğurabilmektedir. Saldırganlığın doğurduğu olumsuz sonuçlar zaman zaman bireylerin ötesine gitmekte ve insanlık tarihinde pek çok örneği bulunan toplumsal düzeydeki katliam ve soykırımlarla ifade edilebilmektedir.

Gerek bireysel ve toplumsal sonuçları gerekse insan davranışlarının anlaşılmasına ilişkin akademik merak nedeniyle saldırganlık bilim insanlarının dikkatine çeken bir konu olmuş ve saldırganlığın kökenlerine ilişkin pek çok kuramsal ve felsefi açıklama önerilmiş ve saldırgan davranışlarla ilişkisi olabilen değişkenleri belirlemeye yönelik çok sayıda araştırma yürütülmüştür. Bu bağlamda üzerinde durulan değişkenlerden biri de kültürdür. Gerek günlük gözlemler gerekse yapılan sistematik araştırmalar saldırganlığın miktarı, türü ve saldırganlığı ortaya çıkaran uyarıcılar açısından kültürler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu farklılıklar kültürlerin saldırganlığa bakış açılarından ve dolayısıyla sosyalleşme sürecinde çocuklarının saldırgan davranışlarını pekiştirme ve saldırgan model olma açısından gösterdikleri farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin, Nisbett (1993) tarafından yapılan bir araştırma, beyaz erkekler arasında cinayet işleme oranı açısından Amerika'nın güneyi ile kuzeyinde arasında önemli ölçüde farklılıkların olduğunu ve bu farklılığın güneylilerin kendilerini korumak için ya da kendilerine yapılmış hakarete karşılık olarak kuzeylilerden daha fazla şiddete başvurmalarından kaynaklandığını gösterilmiştir. Bu bölgelerde erkek çocuklara küçük yaşlardan itibaren onurlarını konusunda titiz olmaları ve onurlarını koruma konusunda tereddüt yaşamamaları gerektiği öğretilir.

1.1. Onur Kavramı ve Onur Kültürü

Sosyal bilimlerde onur kültürü bireylerin gündelik davranışlarının önemli ölçüde “onur” kavramı tarafından yönlendirildiği bir kültürel yapıya işaret etmek için kullanılmaktadır (Van Osch,2017). Bir alt kültür olarak tüm toplumlarda az ya da çok görülmesi mümkün olmakla birlikte, onur kültürünün daha çok batılı olmayan Akdeniz toplumları, Ortadoğu ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri ile sınırdaş ülkeler ile Latin topluluklar ve Amerika Birleşik devletlerinin güney bölgelerinde hüküm sürdüğü belirtilmektedir (Ermers, 2018).

Onur sözcüğü, bireyin öznel olarak yaşadığı özsaygı, gurur, şeref, haysiyet, izzetinefis gibi duygulara işaret eder. Onur sözcüğünün içerdiği bu anlamlara benzer anlamlar içeren sözcükler tüm dillerde bulunmakta ve onurlu olma tüm toplumlarda değerli bir özellik olarak kabul edilmektedir. Bu durum onur kültürü olarak nitelendirilen kültürler ile bu şekilde nitelendirilmeyen kültürler arasındaki farkın ne olduğu sorusunu gündeme getirmektedir (Gercek-Swing, 2012). Leung ve Cohen (2011) bireysel onur ile ilgili olarak haysiyet (dignity) kültürü, görünüm (face) kültürü ve onur (honor) kültürü olmak üzere üç kültür türü ayırt etmektedir. Amerika ve diğer batılı ülkelerde hüküm süren haysiyet kültürü her bireyin eşit ölçüde değerli bir varlık olduğu inancı üzerine temellendirilmiştir. İnsanlar diğer insanların değerlendirmesinden bağımsız olarak değerli varlıklardır. Bu değer ne diğer insanlar tarafından bahsedilebilir ne de geri alınabilir. Dolayısıyla, haysiyet diğer insanlardan gelebilecek eleştiri, hakaret, aşağılama ve tehditlerin yıpratılabileceği ya da dışarıdan gelebilecek onay ve övgülerin güçlendirebileceği bir özellik değildir. Bir başka anlatımla, bireyin içsel olarak yaşadığı kişisel haysiyet duygusu dışsal bir onay gerektirmeyen bir ahlak anlayışının sonucudur. Bu nedenle, bireyin kişisel haysiyetine ilişkin içsel denetim mekanizması suçluluk duyguları üzerine değil, vicdan üzerine temellendirilmiştir.

Japonya ve Çin gibi Uzakdoğu ülkelerinde geçerli olan görünüm kültürünün temel özellikleri hiyerarşi, alçakgönüllülük ve uyumluluktur. Görünüm, bu bağlamda diğer insanların bireyi nasıl gördükleri anlamına gelmektedir. Bu nedenle de, diğer insanların birey hakkındaki düşünce ve değerlendirmeleri büyük önem taşır (Leung ve Cohen 2011). Görünüm kültüründe sosyal ilişkilerin hiyerarşik bir düzeni vardır ve bireyler hiyerarşideki yerlerine uygun sosyal ahlak kodlarına göre davrandıkları ölçüde kendilerine görünüm (saygınlık) verilir. Dolayısıyla, hiyerarşideki konum ile sınırlı olmakla birlikte, sosyal beklentileri karşılamama nedeniyle kaybetmedikleri sürece

herkesin bir görünümü (saygınlığı) vardır. Bireylerin sosyal beklentileri karşılayıp karşılamadıkları ve dolayısıyla saygıyı hak edip etmediği hiyerarşik yapıda kendilerinde daha üst ya da eşit konumda olan bireylerin değerlendirmelerine bağlıdır. Bir bireyin hiyerarşik yapıda kendisinden daha üst konumda bulunan birisinin saygınlığını değerlendirme hakkı yoktur. Diğer yandan, alçakgönüllülüğün esas olması nedeniyle görünüm kültüründe saygınlık talep edilmez, edilmesi aşağılanmayla sonuçlanır. Uyumluluğun esas olması nedeniyle de insanlar birbirlerinin görünümünü korumak için çaba sarf ederler, çünkü bir başkasının görünümünü zedeleyerek kişisel görünümünü arttırması söz konusu değildir. Bu kültürde, saygınlığa ilişkin içsel denetimde suçluluk duygusu ön plandadır (Gerçek-Swing, 2012; Leung ve Cohen 2011).

Onur kültüründe onur iki bileşenden oluşan bir özellik olarak görülür. İki bileşenli onur kavramı antropolog Pitt-Revers'in 1960'lı yılların ortalarında, batılı olmayan Akdenizli toplumlarında ve Ortadoğu ülkeleri ile bu ülkelerle sınırdış ülkelerde batılı toplumlarda hüküm süren onur anlayışından önemli ölçüde farklı bir onur anlayışının hüküm sürdüğü görüşünden hareketle başlattığı çalışmalara dayanmaktadır (Emers, 2018). Pitt-Revers'in (1965) Akdeniz onur kültürü olarak adlandırdığı bu kültürel anlayışa göre, onur sadece bireyin kendi gözündeki değerini değil, aynı zamanda diğerlerinin gözündeki değerini de içermektedir (Pitt-Rivers, 1965). Akdeniz onur kültüründe onur kavramı, başkaları tarafından saygı görmeyi de ima eder. Bireyleri onurlu bir biçimde davranmaya ve onursuz bir biçimde davranmaktan kaçınmaya yönlendiren içsel bir onur duygusu bulunmakla birlikte, onur talebine asıl geçerlik kazandıran davranışın sosyal olarak onaylanmasıdır (Rodriguez Mosquera, Manstead ve Fischer, 2002a, 2002b).

Haysiyet (dignity) kültüründen farklı olarak, onur kültüründe onur her bireyin doğuştan sahip olduğu bir hak değildir. Bireyler kültürel olarak tanımlanmış onur kodlarına uygun davrandıkları ölçüde onur kazanırlar. Toplumsal onur kodları toplumu oluşturan bireylerin onurlu bir insanın hangi özelliklere sahip olması gerektiği konusunda görüş birliği içinde oldukları tanımlamalardır (Gerçek-Swing, 2012). Sosyal çevrenin onayına bağlı olduğu için, onur diğer insanlardan gelebilecek, hakaret, aşağılama ve tehditlerin yıpratılabileceği ya da dışarıdan gelebilecek onay ve övgülerin güçlendirebileceği bir özelliktir. Diğer yandan, saygın ya da onurlu bir insan olmanın davranışların sosyal çevre tarafından onaylanmasına bağlı olma açısından onur kültürü ile görünüm kültürü arasında bir benzerlik vardır. Ancak, görünüm kültüründen farklı

olarak onur kültüründe onur talep edilebilirken, görünüm kültüründe saygının talep edilmesi hoş karşılanan eylem değildir. Onur kültüründe bireyin onur talep etme hakkı vardır, ancak bu talep sosyal çevre tarafından onaylanmadığı sürece geçerlik kazanmaz. Ayrıca, görünüme (saygınlığa) bir hiyerarşik yapı içinde sahip olduğu için, bireylerin daha iyi bir görünüm kazanabilmek için rekabete girmeleri söz konusu değildir. Onur kültüründe ise, bir birey diğerinin onurunu zedeleyebilir ya da kendine mal edebilir. (Gerçek-Swing, 2012; Leung ve Cohen 2011; Üskül, Oyserman ve Schwarz, 2010).

1.1.1. Onur Kültürünün Kökenleri

Sosyal psikoloji literatüründe onur kültürünün gelişmesine yol açan koşullara ilişkin iki açıklama rastlanmıştır. Bu açıklamalardan biri, Nisbett ve arkadaşları (Cohen, ve Nisbett, 1994; Cohen, Nisbett, Bowdle ve Schwarz, 1996; Nisbett, 1993) tarafından Amerika'nın güney ve kuzey bölgelerinde görülen şiddet suçlarının oranları arasındaki farkı açıklamak üzere önerilmiştir. Bu açıklamaya göre, Amerika'nın bu iki bölgesi arasında görülen farklılığın tarihsel ve ekonomik nedenleri vardır. Amerika'nın Güney bölgelerine gelen ilk göçmenler hayvancılık, kuzeyine gelen ilk göçmeler ise tarım ile uğraşmaktaydı. Tarımla uğraşan bireylerin geçim kaynağının çalınması ile ilgili endişe duymasına gerek yoktu; tarladaki bütün ekinin biçilip çalması epey bir zaman alacağından hırsızlar çoğu zaman bunu göze alamazlardı. Oysa hayvancılık yapanlar için durum farklıydı; hayvanları sürekli olarak çalınma riski altındaydı. Güvenliklerini sağlayacak oturmuş bir merkezi hükümetin olmaması nedeniyle, hayvancılık ile geçinen ilk yerleşimciler geçim kaynaklarını, evlerini ve ailelerini korumak için sürekli dikkatli olmak zorundaydı. Olası saldırganları caydırmak için söylemleriyle ve davranışlarıyla güçlü olduklarını açıkça ortaya koymalı ve adlarına ve şanlarına yönelik en küçük bir tehdit ve risk karşısında bile daima savaşmaya hazır ve istekli olduklarını ortaya kaymak zorundaydılar. Nisbett ve arkadaşlarına göre, hayvancılık yapılan bölgelerdeki bu koruma kültürü, kendilerinin “Onur Kültürü” olarak tanımlanmadıkları kültürün tarihsel geri planını oluşturmaktaydı. İlgili kaynaklarda göz atıldığında, Amerika'nın güney bölgesinde görülen onur kültürünün, genellikle, bireylerin şöhretlerini koruyabilmek için kendilerine yönelik tehdit, hakaret ya da aşağılamalara çoğu kez şiddete karşılık verdikleri bir kültür şeklinde tanımlandığı görülmektedir.

Onur kültürünün gelişmesine yol açan koşullara ilişkin diğer açıklama Nowak, Gelfand, Borkowski, Cohen ve Hernandez (2015) tarafından önerilmiştir. Nowak ve

arkadaşları geliştirdikleri bir bilgisayarlı simülasyonu çalışmasına dayanarak, onur kültürünün evrilmesinde çevre koşulları ve kurumsal yapıların niteliğinin kritik rol oynadığı sonucuna varmışlardır. Çevre koşullarının zorlu, kurumsal yapıların güvenilir olmaması onur kültürünün evrilmesi için uyum ortam yaratmaktadır. Çünkü kaynakların kısıtlı olduğu durumlarda (zorlu çevre koşulları), kurumsal yapıların da güvenilir olmaması bireylerin hayatta kalması açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Bu gibi durumlarda, onur kültürü toplumların varlıklarını sürdürmeleri açısından kritik değer taşımaktadır. Onur kültürü ile saldırganlık kültürü arasında bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır. Her ne kadar rasyonel gibi görünmese de, çevre şartlarının zorlu, kurumların güvenilir olmadığı durumlarda onur kültürü, kontrolsüz bir biçimde artabilecek saldırganlığı kontrol altında tutarak toplumun varlığını sürdürmesi açısından işlevsel bir rol oynamaktadır.

1.1.2. Onur Kültürünün Belirleyici Özellikleri

Onur kültürü, Türkiye de dahil olmak üzere, batılı olmayan Akdeniz ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri ve bu ülkelere komşu olan İran ve Afganistan gibi ülkeler, Latin ülkeler, Amerika Birleşik Devletlerinin güney bölgeler olmak üzere oldukça geniş bir coğrafya da hüküm sürmektedir (Ermers, 2018). Dolayısıyla, bireylerin onur talep etmek için sergiledikleri davranışları yönlendiren onur kodlarının, çeşitli faktöre bağlı olarak bir bölgeden diğerine değişmesi söz konusudur (Casimir ve Jung, 2009) Bu nedenle, değişik coğrafyalarda hüküm süren onur kültürünü tanımlayan ortak özelliklerin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Bazı araştırmacılar Uzakdoğu ülkeleri dışında kalan toplulukçu kültürlerde onur temelli toplulukçuluk (honor based collectivism) olarak adlandırılan bir kültürel anlayışın bulunduğunu belirtmektedirler (Rodriguez Mosquera ve ark., 2002a, 2002b; Üskül ve ark, 2010). Onur temelli toplulukçu kültürün belirleyici özelliklerinden birisi açık ve net bir onur kodlarının bulunması ve bu kodların neleri kapsadığı konusunda toplumu oluşturan üyelerin ortak bir anlayışa sahip olmalarıdır. (Gerçek-Swing, 2012). Bu nedenle onur temelli toplulukçu kültürlerde bireyler onur ile ilişkili uyarıcılara daha duyarlıdır. Nitekim Rodriguez Mosquera ve arkadaşları (2002a) İspanyol ve Hollandalı öğrencileri karşılaştırdıkları bir araştırmada, İspanyol katılımcıların onur ile ilgili değerleri Hollandalı katılımcılardan daha önemli olarak değerlendirdiklerini gösteren bulgular elde etmişlerdir.

Onur temelli toplulukçu kültürlerde onur bireyin içsel olarak yaşanan bir özdeğer duygusu olmanın yanı sıra, aynı zamanda kişilerarası bir olgudur. Çünkü onurlu bir birey olma ve sürdürme, onurun tamamen kaybedilmesi ya da zedelenmesi, kaybedilen onurun tekrar kazanılması ya da zedelenen onurun onarılması diğer insanları da kapsar. Diğer insanlar davranışlarıyla bireyin onurunu zedeleyebilir ya da onur duygusunu güçlendirebilir. Birey, ancak onur ile ilgili davranışlarının sosyal olarak onayladığını düşündüğü ölçüde kendisini onurlu ve değerli bir insan olarak görecektir (Nisbett ve Cohen, 1994).

Onur temelli toplulukçu kültürde onur kavramına kişilerarası nitelik kazandıran bir diğer olgu, bireysel onurun aynı zamanda başta aile olmak üzere bireyin üyesi olduğu sosyal grupları da kapsamıdır. Yani, bu kültürde onur kolektif bir olgudur. Kolektif onur (collective honor) belirli bir grup insan tarafından paylaşılan onura işaret eder. Kolektif onurun yakın arkadaşların oluşturduğu gruplar, meslek grupları, siyasi partiler gibi referans grupları ile ilgili olması mümkün olmakla birlikte, onur temelli toplulukçu kültürde bir bireyin onurunu paylaştığı en temel sosyal grup ailedir (Rodriguez Mosquera, ve ark., 2002a). Onur bağlamında aile üyeleri arasında bir karşılıklı bağımlılık (interdependence) söz konusudur. Bir aile üyesinin sergilediği "uygunsuz" davranış, sadece kendisinin değil, aynı zamanda diğer aile üyelerinin saygınlıklarının zedelenmesine yol açabilir (Gregg, 2007).

Onur temelli toplulukçuluk kültüründe, bireyin onurlu bir kişi olarak toplum içindeki imaj ve şöhretleri büyük önem taşır. Bu nedenle, bu kültür bireyleri kendini sunuşlar (self-presentation) aracılığı ile onurlu kişi imajı oluşturmaya ve bu imajın yarattığı pozitif özdeğer algılarını destekleme, savunma ve sürdürmeye teşvik eden bir yapıya sahiptir (Üskül ve ark., 2010). Olumlu bir kendini sunuşun ne tür davranışları içereceği bir toplumdaki diğerine değişir. Örneğin, Güney Amerika onur kültürü erkeklerin, hakarete karşısında gerekeni yapmadıkları takdirde, arkadaşlarının ve ailelerinin gözündeki statülerini kaybedeceklerini öngörmektedir. Bu kültürde onur, cesur, güçlü ve savaşçı olmayı gerektirir; erkek çocuklara küçük yaşlardan itibaren onurlarını konusunda titiz olmaları ve gerektiğinde onurlarını hiçbir tereddüt etmeden korumaları gerektiği öğretilir (Cohen ve ark., 1996). Benzer şekilde, Mosquera, Fischer, Manstead ve Zaalberg (2008) Fas ve Türk kökenli Danimarka vatandaşı katılımcılar ile Danimarkalıları karşılaştırdıkları bir çalışmada, Fas/Türk kökenli katılımcıların, Danimarkalı katılımcılara göre, kendilerine hakaret eden birinin cezalandırılmasına daha

sıcak baktıklarını bulmuşlardır. Bu kültür içinde bir hakarete fiziksel şiddetle yanıt vermek, kuşkusuz, olumlu bir izlenim oluşturmaya önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

Onur temelli toplulukçu toplumlarda onur değerlerine yönelik tehditler genellikle daha şiddetli duygusal tepkilere yol açar (Gerçek-Swing, 2012). Bu durum özellikle bireyler açısından önemli sayılan değerlere yönelik bir tehdidin söz konusu olduğu durumlar için geçerlidir. Örneğin, Maitner, Pauketat ve Smith (2017) Britanyalı ve Arap öğrencilerle yürüttükleri bir araştırmada katılımcıların etnik ve öğrenci kimliklerine yönelik aşağılamanın öfke tepkileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Elde edilen bulgular Arap öğrencilerin etnik kimliğe yönelik tehditlere Britanyalı öğrencilerden daha fazla öfke tepkisi verdiklerini, bu iki grubun öğrenci kimliğine yönelik aşağılama karşısında verdikleri öfke tepkisinin şiddeti arasında ise anlamlı bir farkın bulunmadığını gösteren bulgular elde etmişlerdir.

1.1.3. Onur Kültürünün Alt Boyutları

Onur temelli toplulukçu kültürler bireylerin duygu ve davranışlarını onur kodları üzerinden şekillendirmektedir. Bu onur kodları, kültürden kültüre farklılık gösterir. Bu kodlar hangi davranışın onurlu/onursuz ya da utanç verici olduğunu normlar üzerinden tanımlayan değerleri içermektedir (Guerra, Gouveia, Araújo, Andrade, ve Gaudêncio, 2013). Bu değerler onur kültürünün alt boyutlarının zeminini ve çerçevesini oluşturmaktadır.

1.1.3.1. Aile Onuru

Bireyin içerisinde yer aldığı ve dışarıdan bireyi en yakından etkileyen iç grubu ailesidir. Bu anlamda onur kültüründe aile oldukça önemli bir yere sahiptir (Öner-Özkan ve Gençöz, 2006). Özellikle toplulukçu kültürlerde (Akdeniz, Güney Amerika, Kore gibi) aile, bireylerin kolektif kimliklerinin paylaşıldığı bir yapı olmaktadır. Bu sebepten dolayı bir ailenin itibarı ve bilinirliğini içeren “aile onuru”, onur kültürünün alt boyutlarından birini oluşturmaktadır.

Aile onuru, bireyin bir parçası olduğu ailenin diğerlerinin bakışındaki değeri ve itibarını ifade etmektedir. Kişisel onur ile aileyle paylaşılan onur kavramı zaman içerisinde iç içe geçmektedir. Bu noktada bireyin kendi onuru ile ailesinin onuru arasındaki sınırlar belirsizleşmekte, hatta aile kendinden önce gelmektedir. Bireyin yaptığı kişisel her türlü “onursuz” davranış ailesinin de onurunu zedelemektedir. Tersine

biçimde ailesinde/akrabalarında olan her türlü “onursuz” davranış bireyin kendine de bu onursuzluğu atfetmesine yol açmaktadır (Rodriguez Mosquera ve ark., 2002b). Bu nedenle, onur kültürünün hüküm sürdüğü Amerika’nın güney bölgelerinde, aileler erken yaşlarından itibaren çocuklarına onurlarını düşünmeyi ve onurlarını savunmada aktif ve saldırgan olmayı öğretmektedir (Nisbett, 1993). Benzer şekilde, Türkiye’nin de yer aldığı bazı Akdeniz ülkelerinde, bireylere aile onurunun ve kişisel onurlarının aileye olan yansımalarının oldukça önemli ve korunması gereken bir durum olduğunun öğretildiği görülmektedir (Van Osch, Breugelmans, Zeelenberg, ve Bölük, 2013).

Onur kültürünün “aile onuru” alt boyutu üzerinden yapılan bu açıklamalardan hareketle, bu kültürde bir ailenin onurunu ötekilerin bakışındaki değer ve statüsünün oluşturduğu ve ailenin isim ve şerefine saygı duyulmasının büyük önem taşıdığı söylenebilmektedir (Akın ve Padır, 2015). Bunun üzerinden birey onur kültürü içerisinde var olmakta ve saygın bir yaşam sürdürebilmektedir.

1.1.3.2. Toplumsal Onur

Onur kültürünün diğer bir alt boyutu olan ve başlangıçta *bütünlük, karşılıklı sosyal bağımlılık* (social interdependence) kavramları ile açıklanan “toplumsal onur”; bireyin daha büyük bir gruba karşı bağlı olmasını ifade etmektedir. Bütünleşme ve karşılıklı bağımlılığı içeren bu boyutta bireyin ikili ilişkilerdeki bireysel itibarı da yer almaktadır. Buna göre birey içerisinde yer aldığı gruba bağlılık geliştirdiğinde, toplumsal ilişkileri içerisindeki uyumunu da sürdürebilmekte ve güçlendirebilmektedir. Buna paralel biçimde bireyin sosyal, geleneksel ve toplumsal normlara uyma, dürüstlük, sadakat ve alçakgönüllülük gösterebilme gibi kişilerarası ilişkilerini de koruyabilmektedir. Bu noktada birey bu onurlu davranışları sadece diğerlerine değil kendine de göstermekte ve ilkelerine de değer vermektedir (Rodriguez Mosquera ve ark., 2002a; Guerra ve ark., 2013).

Toplumsal onura yönelik yapılan açıklamalardan hareketle; bireyin toplumsal normlara uyduğunda onurlu bir davranış gösterdiği söylenebilmektedir. Buna paralel biçimde içerisinde yer aldığı toplum da bireyin onurluluğunu ya da onursuzluğunu ifade edebilmektedir. Çünkü bireyin sahip olduğu “statü ve konumu” onun içerisinde yer aldığı toplumsal onur ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Tam tersi biçimde toplumun sahip olduğu statü konumunu da olumlu/olumsuz “toplumsal onur” biçimleri belirlemektedir (Howell, Buckner ve Weeks, 2015).

1.1.3.3. Erkeklik Onuru

Onur kültürlerinde aile onurunun korunmasının taşıdığı büyük önem beraberinde “erkeklik onuru” alt boyutunu da önemli bir konuma gelmektedir. Toplulukçu kültürlerde onur, ortak biçimde, sertlik, güç ve benzeri gibi kalıpyargısal “erkek” özellikleriyle ilişkilendirilmektedir (Nisbett ve Cohen, 1996).

Ataerkil kültürde kalıpyargısal erkek özelliklerinin başında bireyin soyunun devamını sağlaması, adını sonraki nesillere taşıması ve soyunu koruması yer almaktadır. Çünkü erkeklik, evlilik ve aile bağlamında, yaygın bir biçimde baba kavramı ile birlikte kategorize edilmektedir. Birçok erkek çocuğunun birincil özellik ve yeteneği ileride baba olabilme ve ailesini koruyabilme potansiyelidir (Guerra, Gouveia, Araújo, Andrade, ve Gaudêncio, 2013). Buna göre erkeklik onuru, erkeklik özellikleri ve sert olma itibarına odaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, erkeklik onuru, büyük ölçüde, bireyin güçlü görünerek kendi erkekliğine ya da ailesinin onuruna hasar verebilecek durumların üstesinden gelebilme gücünü ifade etmektedir (Rodriguez Mosquera ve ark., 2002b). Dolayısıyla, bir erkek kendi erkekliğini, ailesinin ve soyunun onurunu zedeleyebilecek durumlara cevap verebilme gücüne sahip olduğu ölçüde erkekli onuruna sahip olabilmektedir.

Bu onur kültürü alt boyutu sadece erkeklere özgü olmamakta aynı zamanda kadının da kabul edip devamını sağladığı bir sürece işaret etmektedir. Ataerkil kültüre geçmesiyle birlikte, kadın “eril” gücü çocuklarına aktarmakta ve öğretmektedir. Kadının, eşini ve diğer aile bireylerini desteklemesi, en önemlisi de kendi onurunu koruması, hem erkeğin onurunu hem de ailesinin onurunu korumasıyla bağlantılı olmaktadır. Bu durumda kadın, eskiden gelen sosyal değerlerin etkilerini kabul etmekte ve bu etkilerin sürdürülebilmesine aracılık etmektedir. Buna paralel biçimde de kalıcı hale gelen bu değerler bir erkeğe onurunu ailesinin onurunu koruması ve kadının da bekâretini ve namusunu koruma zorunluluğunu yüklemektedir (Akın ve Padır, 2015).

1.1.3.4. Kadınlık Onuru

Onur kültürünün bir diğer alt boyutu olan ‘kadınlık onuru,’ kadının cinselliğini, namusunu ve kadınlara getirilen sosyal kısıtlanmaları sürdürme zorunluluğunu ifade etmektedir. Bu durum, kadının sergileyeceği olası her davranışın ailesinin ismi ve

statüsünü zedeleyebileceği ve dolayısıyla kadınlık onuru ile aile onuru arasında çok güçlü bir bağlantı olduğu anlamına gelmektedir. (Rodriguez Mosquera ve ark., 2002a).

Kadınlık onuru bireyci ve toplulukçu kültüre sahip ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Bireyci kültüre sahip batı ülkelerinde kadın onuru, bedeni ve namusunun ötesinde, kendi bireyselliğine yönelik olumlu normlara ilişkindir (Uğurlu ve Akbaş, 2013). Buna karşın toplulukçu kültürlerde kadının ailenin adını aktif biçimden koruması gerekmektedir. Bu noktada kadından, sergileyeceği “onurlu” davranışlarla ailesinin ve etrafındaki erkeklerin onurunun korunmasına ve sürdürülmesine katkı sağlaması beklenmektedir (Rodriguez ve ark., 2002b). Kadının kendi onurunu koruma ve ailesinin itibarını sürdürmede en büyük görevlerinden biri bekâretini korumak olmaktadır. Benzer biçimde, onurlu bir kadın namus sahibi ve sadakatli olmalı, eşini ve ailesini diğer her şeyin üstünde tutmalıdır. Bu tür onur kültürlerinde onur kodlarına uymada başarısız olmak, bir bireyin itibarı üzerinde telafi edilemeyen zararlara yol açmaktadır (Nisbett ve Cohen, 1996).

1.1.4. Onur Kültürünün Belirtileri

Onur temelli toplumlarda bireylerin duygu ve davranışları onur kültürü değerleri açısından bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir. Bu, toplumdaki her bireyin kendi kültürel geçmişinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca her birey temelde “biricik” olduğu için bir durumla karşılaştığında bu durumdan etkilenme düzeyi de değişiklik gösterebilmektedir. Bu bağlamda bireyin göstermiş olduğu duygusal ve davranışsal belirtileri farklı başlıklar altında ele alabiliriz.

1.1.4.1. Davranışsal Belirtiler

Onur kültürünün göze çarpan ilk belirtilerinden birisi davranışlar olmaktadır. Bunlar onur kültürü değerleri bakımından toplumun kabul ettiği (onurlu) ya da kabul etmediği (onursuz) davranışlardır. Bireyin sergileyeceği davranışlardan hangilerinin onurlu hangilerinin onursuz kabul edileceği, toplumsal “norm”lar üzerinden şekillenmektedir. Bundan dolayı davranışsal belirtiler Akdeniz toplumları, Ortadoğu ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri ile sınırdaş ülkeler ile Latin topluluklar ve Amerika Birleşik Devletleri’nin güney bölgelerinde değişiklik gösterebilmektedir.

Onur kültürünün davranışsal belirtileri üzerinden çalışmalar yapan sosyal psikologlar, toplulukçu kültüre sahip bireylerin saldırgan davranışlar ve şiddet yoluyla

onurlarını korumaya çalıştığını ortaya koymaktadır (Enjaian, 2017). Cohen ve arkadaşları (1995) Özellikle Güney Amerika'nın beyaz erkeklerinin davranış reaksiyonlarının saldırganlık için fizyolojik olarak daha yoğun biçimde tetiklendiği ortaya koymuştur. Ayrıca şiddete yatkın biliş ile tepkiselliğe sahip olduğunu belirtmektedir (Cohen ve ark, 1995). Yani bir durumla karşılaştıklarında güney Amerika'nın beyaz erkekleri bedenlerinde ortaya çıkan değişimler kuzeylilere göre daha fazla olmakta ve daha çok şiddet yönelimli tepkiler verme konusunda da bilişsel bir hazır bulunuşlukları vardır. Başka bir araştırmada ise özellikle Amerika'nın güney bölgelerinde eskiden beri onuru korumak için başvurulan şiddet ve cinayetin günümüzde de miras olarak sürdürüldüğü ortaya konulmuştur (Nisbett ve Cohen, 1996).

Onur kültürünün baskın olduğu toplumlarda davranışsal belirtilere bakıldığında göze çarpan bir diğer nokta ise başta hırsızlık, yetkiyi kötüye kullanma ve rüşvet olayları gibi suçların sıklıkla görülmesidir (Peristiani, 1965; Pitt-Rivers, 1965; Rodriguez Mosquera, 1999; Stewart, 1994). Onur kültürlerinde gözlemlenen bu durumların daha az olması beklenmesine rağmen bu suçların fazla olmasının nedeni olarak; onur toplumlarında toplumsal kültürün daha baskın olması ve kendi bireysel değerinin daha az önem arz etmesi gösterilmektedir (Rodriguez Mosquera, 1999). Nisbett ve Cohen (1994) Amerika'nın güneyinde şiddetin yüksek olmasının nedenlerini araştırdıkları bir çalışmada, onura yönelik bir tehdit algılanmasının Amerika'nın güney bölgesinde saldırgan davranışların ortaya çıkmasına sebep olduğunu ancak kuzey bölgesinde ise aynı durumun saldırganlığa neden olmadığını ortaya koymuşlardır. Amerika'nın güneyindeki bireylerin kendileri ve ailelerinin onurunu korumak adına şiddete başvurdukları ve cinayet işledikleri görülmüştür. Ayrıca, bu saldırgan ve şiddet eğilimli davranışlar ileriki kuşaklara da aynı şekilde aktarıldığı bulunmuştur (Nisbett ve Cohen, 1994).

1.1.4.2. Duygusal Belirtiler

Onur kültürüne sahip ülkeler içerisinde bireyci (ABD gibi) ve toplulukçu toplumlar (Ortadoğu ülkeleri gibi) arasındaki değer sistemlerindeki farklar duygu deneyimleme ve bu duyguları ifade etme biçimlerini etkilemektedir. Yani ABD'nin onur kültürüne sahip güney kesimi ile Ortadoğu ülkelerinde değer sistemleri farklıdır. Bu farklılık onur kültürü değerlerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda bu farklılaşan onur kültürü değerleri duyguları yaşama ve ifade etmesini etkilemektedir. Duyguların bir kültürde kavramsallaştırılma biçimi ile bu kültür deneyiminde yaşayan bireylerin ve bu duyguları ifade etme biçimi arasındaki ilişki belirsizliği bulunmaktadır.

Bu durum araştırmacıların onur kültürünün duygusal belirtilerini incelemesini zorlaştırmasına yol açmaktadır (Fischer ve ark., 1999). Bu sebepten dolayı bu durumu engellemenin bir yolu olarak toplulukların kendilerine özgü duygusal belirti ve yatırımlarına bakılmaktadır. Başka bir ifade ile duyguların ve duygusal olayların kültürel anlamının, bireyin duygularının deneyimlenmesini ve ifadesini etkileyebileceğini varsayılmaktadır (Fehr ve Russell, 1984).

Onur kültürünün kültürlerarası duygu belirtilerini ortaya koyan çalışmalarda, toplulukçu kültüre sahip toplumlarda onur kültürünün öfke, utanç ve yoğun duygu reaksiyonlarıyla kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bunun tersi biçimde bireyci topluluklarda olumsuz duygu ve duygu yoğunluğunun daha az düzeyde olduğu görülmektedir (Howell ve ark.,2016). Bu çalışmaların dışında başka bir araştırmada bireylerin yer aldığı onur kültürü alt boyutunun duygusal belirti ve tepkilerini şekillendiği belirtilmektedir. Bireyler sahip olduğu alt boyut üzerinden kendi duygusal belirti ve tepkilerini şekillendirmektedir. İerilerinde yer aldıkları onur biçimi kendi tepkisel biçimleri durumuna yansımaktadır (Rodriguez ve ark., 2002a). Bu noktada vurgulanan merkezi nokta duygusal belirti ve tepkilerin silinerek birey ötesine taşınması toplulukçu topluluklarda görülmektedir. Bireyci toplulukta onur kültürünün belirtileri bireye ve yatırımlarına özgü olmaktadır

1.1.5. Türkiye’de Onur Kültürü

Gelişen dünya ve değerlerle birlikte topluluklar, toplulukçu kültür ve değerlerden bireyci ve modern değerlere geçiş dönemi içine girmiştir (Kağıtçıbaşı, 2014). Fakat Türkiye bulunduğu coğrafya ve kolektif geçişi ile birlikte toplulukçu kültür üzerinden şekillenmeye devam etmekte ve onur kültürü olabileceğine dair yansımalarda bulunmaktadır.

Bu yansımaların birincisi Türkiye’de bireysel var oluşunda bağımsızlık göstermenin ötesinde toplumun getirdiği ve doğru kabul ettiği “norm”lar üzerinden şekillendiğinin işareti olmaktadır (zkan ve Gençöz, 2006).

Türkiye’nin bir “onur kültür toplumu” olduğunun bir diğer yansıması ise onur kavramının Türkiye’de “şeref” ve “namus” kavramı üzerinden şekillenmesini içermektedir. Bu durum kadına yüklenmiş bir konum olmakta ve onurun itibar göstergesi kadın ve namusu üzerinden oluşmaktadır (Dilmac, 2014). Bununla birlikte Türk

toplumdaki geleneksel erkek kalıpyargıları içerisinde yer alan aile reisliği; ailenin namusunun korunmasının önemi de şerefin erkeğe namusun ise kadına yüklenmesinin işaretini oluşturmaktadır (Erman ve ark.,2002).

Onur kültürlerinde kolektif biçimde aile namus ve onurunu korumak, erkeğin aile reisi olması ve beraberinde getirdiği erkeklik onuru kadınlık onuru (bekâret, kapalı giyinme, saklama, namusunu koruma) gibi değerle sıkça vurgulanmaktadır. Bununla birlikte yine onur kültürlerinde gözlenen toplumsal onur ve karşılıklı bağlılık değeri içerisinde yer alan kavramlara Türk kültüründe önem verildiği görülmektedir. Buna paralel biçimde Türk kültürünün onur kültürlerinin toplulukçu özelliklerle bütünleştiği ve bireysel onurun ikinci planda olduğu önemli özellikleri yansıttığı söylenebilmektedir (Özkan ve Gençöz, 2006).

1.1.6. Onur Kültürü Üzerine Yapılan Çalışmalar

Literatüre bakıldığında onur kültürü üzerine yurtdışında çok fazla çalışmanın bulunmasına rağmen ülkemizde çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir.

Nisbett ve Cohan (1996) Amerika ve Akdeniz ülkelerindeki aile ve erkeklik onuru ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulguların sonuçlarına bakıldığında, aile onurunun üzerinde etkisi olan erkeklik onuru ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur. Türkiye ve Hollanda ile yapılan bir çalışmada da onur kültüründeki insanların hakarete uğraması ile saldırganlık arasındaki ilişkinin açıklanmasında aile onurunun erkeklik onurundan daha fazla bir etkisi olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak Türkiye’de onurlarına yönelik bir suçlama ve tehditle karşılaşıldığında Hollandalılardan daha fazla saldırgan tepkilerde bulunduğu belirtilmiştir (Van Osch ve ark., 2013). Bireylerin onurlarının zedelenmesinde erkeklik onurlarının aile onurlarından daha önemli olduğu ve bu durumun da saldırganlığı arttığı söylenebilmektedir. Benzer biçimde Uskul ve arkadaşları (2014) Türk ve Amerika’nın kuzey kesimindeki katılımcılar tarafından oluşturulan çalışmada onurlarına yönelik durumlara verilen tepkileri araştırmıştır. Sonuçlara bakıldığında onur artırıcı durumların Amerikalı ve Türk katılımcılarda daha yoğun olumlu duygular oluşturduğu ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra onura yönelik hissedilen her türlü tehdit ve olumsuz duygulara karşı Türklerin Amerikalı katılımcılara oranla daha yüksek saldırganlık tepkileri gösterdiği ortaya konulmuştur.

Işık (2008, s.45) onur kültürü ve namus algısı ile şiddete yönelik tutumları incelemiştir. Buna göre erkeklik onuru yüksek bireylerin, erkeklerin namusu koruma adına kadınlara uyguladığı şiddet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulmuştur. Bunun üzerinden kadınların söylemlerinin de bu doğrultuda olduğu ve erkeklik onuru yüksek erkeklerin kendilerine şiddette bulunacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Rodriguez Mosquera, Tan ve Saleem (2013) Avrupa ve Pakistan’da aile onuruna yönelik tehditlerin sonuçlarını incelemiştir. Sonuçlara bakıldığında onurlarına yönelik tehditler karşısında Avrupalılar duygusal (öfke, utanç), Pakistanlılar ise davranışsal (saldırganlık, şiddet) belirtiler göstermiştir Buna ek olarak ebeveynlerine yönelik hakarete yönelik Pakistanlıların Avrupalılara oranla daha saldırgan olduğu ortaya koymuştur. Kişisel onurlarına yönelik yapılan saldırılarda Avrupalıların Pakistanlılara oranla daha fazla tepki verdiği ama saldırganlık oranlarının yine de düşük olduğu ifade edilmiştir.

Guerra, Sorolla ve Vasiljevic (2012) diğer çalışmalardan farklı olarak sekiz ülke (Brezilya, İsrail, Japonya, Makedonya, Yeni Zelanda, İspanya, İngiltere ve Amerika) üzerinde onur kültürü araştırması yapmıştır. Sonuçlara bakıldığında Amerika gibi bireyci ülkelerin daha çok bireysel dürüstlük onuruyla ilgilendiği bunun yanı sıra İsrail, Makedonya ve Japonya gibi onur kültürüne sahip toplulukçu ülkelerde “aile onuru”na daha çok önem verildiği görülmüştür. Buna ek olarak bireyci kültüre sahip Yeni Zelanda, İngiltere ve Amerika, hem erkekler hem de kadınlar arasında dürüstlüğe göre daha düşük erkeklik ve kadınlık onur kaygısı gösterdi. Yeni Zelanda’da erkeklik ve kadınlık onuru cinsiyete göre farklılık göstermedi, İspanyol katılımcılarda ise kadınlık onuru her iki cinsiyet için eşit derecede düşük, İngiltere ve Amerika’da ise kadınlar erkeklerden daha kadınlık onuru kaygısı göstermişlerdir, ancak cinsiyetler erkeğin onur endişelerinde farklılık göstermemiştir. Toplulukçu kültürlerden; İsrail ve Makedonya’dan gelen katılımcılar için genel olarak yüksek onur kaygıları bulunmuş ve bu desteklenen bir durum olmuştur. Genel olarak Yahudi İsraililer ve Makedonlar, aile ve dürüstlük onuruna neredeyse eşit derecede yüksek bir kaygı göstermişlerdir. Her iki örnek için de erkekler ve kadınlar, erkeklik onuru konusunda kaygıları bakımından anlamlı farklılık göstermezken, kadınların kadınlık onuru konusunda erkeklerden çok daha fazla kaygı duyduğu görülmüştür. Bu durumu açıklar biçimde, din olgusunun kadınlık onuruna yönelik kaygıyı arttırdığı söylenmiştir. Japon katılımcılara bakıldığında ise aile onuru

konusunda yüksek kaygı duyulurken, erkeklik ve kadınlık onuru konusundaki kaygıları ılımlıydı ve cinsiyete göre farklılaşmıyordu

Howell, Buckner ve Weeks (2015) da sosyal kaygının (namus, bekâret gibi) onur kültürü ve belirli saldırganlık türleri ile ilgili olup olmadığını incelemiştir. Kültürel özellikleri açısından karşılaştırılan Güney Amerikalılar ve Batı ülkelerinin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu bulmuşlar. Buna ek olarak Güney Amerikalıların sosyal kaygısı ile saldırganlık arasındaki pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur, Batılı ülkelerinde ise iki değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında ise; Güneyli kadınların sosyal kaygı ile saldırganlık arasında önemli ölçüde anlamlı bir ilişki bulunmakta; erkek bireylerde bu ilişki anlamlı düzeyde olmamaktadır.

1.2. Saldırganlık

Bir inceleme konusu olarak sosyal psikolojinin kapsamına girmesinden bu yana, bazıları davranışın sonucuna, bazıları davranışı yapan kişinin niyetine, bazıları da sosyal kuralların ihlaline odaklanan pek çok saldırganlık tanımı önerilmiştir (Worchel ve Cooper, 1979). Örneğin, Dollard, Dobb, Miller, Mowrer ve Sears (1939) davranışın sonucunu dikkate alarak, saldırganlığı zarar vermekle sonuçlanan davranış olarak kavramsallaştırmışlardır (akt, Dennen, 1980). Bandura (1973, s.2) saldırganlığı, ‘sosyal kuralları bozan ya da yıkıcı zarar verici davranış kalıpları’ olarak tanımlamıştır. Günümüzde ise, saldırganlığın, Baron ve Richardson (1994) tarafından önerilen, yöneltildiği kişiye zarar vermek amacıyla yapılan, hedef kişinin maruz kalmaktan kaçınmak istediği davranış şeklindeki tanımının sosyal psikologlar arasında oldukça yaygın bir biçimde kabul gördüğü belirtilmektedir (Warburton ve Anderson, 2015). Bu tanım temel olarak davranışı yapan kişinin niyetine odaklanmaktadır. Dolayısıyla, bu tanıma göre, bir davranış yöneltildiği kişiye zarar verse bile, bu amaçla yapılmadığı takdirde saldırgan olarak nitelendirilmeyecektir; bunun tersine zarar verme amacıyla yapılan bir davranış ise, amacına ulaşmasa bile saldırgan olarak kabul edilecektir. Günlük yaşamda davranışların ardında yatan niyeti anlamamanın her zaman kolay olmaması nedeniyle, bu tanımın eleştirilmesi mümkün olmakla birlikte, niyeti dikkate almayan bir tanımın da eksik kalacağı açıktır. Ayrıca, niyetin odak noktasında olması, amaçlanmadığı halde bir kişiye zarar veren bir davranışın davranışta bulunan kişi açısından herhangi bir sonuç doğurmayacağı anlamına da gelmemektedir. Diğer yandan, tanımda geçen “hedef kişinin maruz kalmaktan kaçınmak istediği davranış” ifadesi ise, saldırganlığı “zarar

verme” ve “zarar görmenin” iki tarafın da isteği doğrultusunda gerçekleştiği durumlardan (örn., sadist-mazoşist ilişkisi) ayırt etmeyi amaçlamaktadır.

Günlük yaşamda “saldırganlık”, “şiddet”, “öfke” ve “düşmanlık” kavramlarının eş anlamlı ya da birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Wartburton ve Anderson, 2015). Araştırmamızda yer alan değişkenlerden birinin saldırganlık olması ve onur kültürü ile ilgili literatürde sık sık “onur temelli şiddet” ve “öfke” kavramlarının geçmesi nedeniyle, bu kavramlar arasındaki farkın üzerinde durulmasında yarar vardır. Saldırganlık yöneltildiği kişiye zarar verme amacı taşıyan davranıştır. Zarar verme fiziksel güç kullanılarak gerçekleştirilebileceği gibi, birçok farklı şekilde de gerçekleştirilebilir. Bazı sosyal psikologlar aşırı ölçüde duygusal hasar veren davranışları da şiddet kapsamına almakla birlikte, şiddet kavramı genellikle fiziksel güç kullanmayı içeren ve yöneltildiği kişiye tıbbi müdahale gerektirecek ya da yaşamını kaybetmesine yol açabilecek ölçüde zarar vermeyi amaçlayan davranış olarak tanımlanmaktadır (Wartburton ve Anderson, 2015). Dolayısıyla, her şiddet davranışı bir saldırganlık, ancak her saldırganlık bir şiddet davranışı değildir. Diğer yandan, saldırganlık bir duygu değil davranıştır. Bu nedenle de kendileri birer duygu olan öfke ve düşmanlık ile aynı şey değildir. Öfke ya da düşmanlık duyguları saldırganlıkla yakından ilişkili olan duygular olmakla birlikte, kendileri saldırganlık değildir.

Saldırganlığı açıklamak üzere bazıları biyolojik faktörlere (örn. İçgüdü kuramları), bazıları öğrenme yaşantılarına (örn. Sosyal Öğrenme Kuramı), bazıları ortamsal uyarıcıların ortaya çıkardığı dürtülere (örn. Engellenme-Saldırganlık Kuramı), bazıları bilişsel süreçlere (örn. Yeni Bilişsel Bağsalıcı Görüş) dayalı bir çok değişik kuram önerilmiştir (akt., Hogg ve Vaughan, 2014; Worchel ve Cooper, 1979). Anderson ve Bushman (2002) tarafından geliştirilen Genel Saldırganlık Modeli (General Aggression Model), bu kuramlarda yer alan faktörleri dikkate alması açısından en kapsamlı saldırganlık modeli olarak kabul edilmektedir (Allen, Anderson ve Bushman, 2018).

Genel Saldırganlık modeline göre, saldırganlık, büyük ölçüde, bir bireyin belirli bir konuda sahip olduğu birbirleriyle bağlantılı bilgiler topluluğu olarak tanımlanan, bilgi yapısı (knowledge structure) tarafından belirlenir. En önemli bilgi yapıları arasında inançlar ve tutumlar, algısal şemalar, beklenti şemaları ve davranış şemaları yer alır (Allen ve ark., 2018). Saldırganlık söz konusu olduğunda, inanç ve tutumlar, bireyin saldırganlığa ilişkin olumlu/olumsuz inanç ve değerlendirmelerini içerir. Algısal şemalar bireylerin uyarıcıları saldırgan olarak değerlendirmeye hazır oluşları, beklenti şemaları,

diğer insanlardan saldırgan davranışlar bekleyip beklememeleri, davranış şemaları ise sorunların saldırganlık yoluyla çözülmesini uygun bulunup bulunmamalarıyla ilgilidir (Allen ve ark., 2018). Modele göre, bilişsel ve duygusal bileşenleri olan bu bilgi yapıları bireylerin basit nesnelere kadar karmaşık sosyal olaylara kadar tüm algılarını etkiler. Yaşantılar boyunca oluşan ve tekrarlanarak otomatik hale gelen bu bilgi yapısının gelişmesinde bireyin biyolojik yatkınlıkları ve kendine özgü çevre koşulları da önemli rol oynamaktadır (Allen ve ark., 2018).

Saldırgan davranışlar kendilerini çok değişik biçimlerde gösterebilmektedir. Bu nedenle, saldırganlığın bir inceleme konusu olarak sosyal psikolojinin kapsamına alınmasından bu yana bu davranışları anlamlı başlıklar altında toplamaya yönelik değişik sınıflandırma önerileri yapılmıştır. Örneğin Buss (1962), ifade ediliş biçimlerini dikkate alarak saldırgan davranışların aktif-pasif, doğrudan-dolaylı ve fiziksel-sözel olmak üzere üç boyutta sınıflandırılabilirliğini ve herhangi bir saldırgan davranışın bu üç boyutta da bir yere oturtulabileceğini belirtmiştir (akt. Worchel and Cooper, 1979). Güncel olarak bakıldığında ise, değişik araştırmacılar tarafından değişik isimler verilmekle birlikte, saldırgan davranışların duygusal saldırganlık ve araçsal saldırganlık olmak üzere iki temel başlık altında ele alındığı görülmektedir (Jhangiani, Tarry ve Stangor, 2015). Duygusal saldırgan davranışlar önceden planlanmamış ya da niyet edilmemiş olan, gerçekleştiği anda yaşanan başta engellenme ve öfke olmak üzere çeşitli olumsuz duygular tarafından tetiklenen ve zarar verme amacı taşıyan davranışlardır (Ramirez, 2009). Bu tür saldırganlığa işaret etmek için değişik araştırmacıların düşmanca saldırganlık (örn., Anderson ve Bushman, 2002; impulsif saldırganlık (örn, Blair, 2016), tepkisel saldırganlık örn., (Berkowitz 1993, akt. Ramirez, 2009), gibi değişik isimler kullandıkları görülmektedir.

Araçsal saldırganlık saldırganın bir ödüle ulaşma, kar etme ya da avantaj sağlama amacıyla önceden planlayıp gerçekleştirdiği bir saldırganlık türüdür (Ramirez, 2009). Temel amacı yöneltildiği kişiye zarar vermektense çok, aslında saldırgan olmayan, bir özendiriciye ulaşmak olan araçsal saldırganlık (Berkowitz 1993, akt. Ramirez, 2009), duygulardan çok bilişler tarafından yönlendirilmektedir. Bu nedenle, araçsal saldırganlık bazı araştırmacılar tarafından bilişsel saldırganlık olarak da adlandırılmaktadır. (Berkowitz 1993, akt. Ramirez, 2009).

Duygusal ve araçsal saldırganlık ayırımı, yaygın biçimde kullanılan bir ayırım olmakla birlikte, değişik araştırmacılar tarafından dile getirilen değişik eleştirilere de hedef olmuştur (Fiske, 2004). Örneğin, bazı araştırmacılara göre, araçsal ve düşmanca saldırganlıkların uzun vadeli amaçları farklı olsa bile, davranışın yapıldığı andaki amaç her ikisinde de karşıdaki kişiye zarar vermektir. Diğer yandan, bu araştırmacılara göre, düşmanca saldırganlığın bazı durumlarda kontrollü ve planlı, araçsal saldırganlığın ise bazen tepkisel olması mümkündür (Anderson ve Bushman, 2002; Fiske 2004).

Saldırgan davranışların fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık olmak üzere iki grupta toplanması sıklıkla kullanılan bir diğer sınıflama biçimidir (örn., Buss, 1962; akt. Worchel and Cooper, 1979; Rivers ve Smith, 1994) Fiziksel saldırganlık bireyin sahip olduğu organlarını kullanarak ya da silah ya da silah işlevi görebilecek bir nesne yardımıyla yöneltildiği kişiye bedensel olarak zarar verme amacını taşır. Sözel saldırganlık ise küfür etme, hakaret etme, aşağılama ve benzeri gibi sözel davranışlar aracılığı ile karşıdaki kişiye psikolojik olarak zarar vermeyi içerir. Ancak, son yıllarda bazı araştırmacıların fiziksel-sözel saldırganlık ayırımı yerine, fiziksel ve fiziksel olmayan saldırganlık ayırımını kullanmayı tercih ettikleri ve fiziksel olmayan saldırgan davranışları sözel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık olmak üzere iki grupta topladıkları görülmektedir (Jhangiani ve ark., 2015). Sözel saldırganlık, yukarıda da belirtildiği gibi, küfür etme, hakaret etme, aşağılama ve benzeri gibi sözel davranışlar aracılığı ile karşıdaki kişiye psikolojik olarak zarar vermeyi içerir. İlişkisel saldırganlıkta ise çoğu kez hedef kişinin arkasından yapılan sözel eylemler aracılığıyla onun sosyal ilişkilerini bozma zarar verme amaçlanır (Jhangiani ve ark., 2015).

1.3. Öfke

Duygular fizyolojik, bilişsel, öznel yaşantısal ve davranışsal bileşenlerden oluşan karmaşık süreçlerdir (Gerrig ve Zimbardo, 2013). Burada, davranışsal bileşenle kastedilen şey, duyguların bireyleri kendilerine uygun davranışta bulunmaya güdülemeleridir. Duyguların çok bileşenli karmaşık süreçler olmaları nedeniyle, öfkenin üzerinde görüş birliğine varılmış tek bir tanımı yoktur. Örneğin, APA web sitesinde (b.t) öfke “size kasten zarar verdiğini düşündüğünüz bir kişiye ya da bir şey karşı hissettiğiniz düşmanlık ile karakterize edilen bir duygu” şeklinde tanımlanmaktadır. Buss (1990) öfkeyi fizyolojik uyarılmışlık durumu, suçlama ve zarar verme düşüncelerini içerebilen olumsuz bir duygu durumu olarak tanımlamıştır. Kassinove and Sukhodolsky (1995) öfkeyi

“belirli bir grup rahatsız edici öznel yaşantı, bu yaşantılarla ilişkili bilişler (düşünce, inanç, imge) ve bunlara eşlik eden sözel, yüzselle ve bedenselle tepkilere işaret etmek için kullanılan bir etiket” olarak tanımlamaktadır (akt., Şahin, 2017). Hendricks, Bore, Aslinia ve Morriss (2013) ise öfkenin “engellenme, incinme, hayal kırıklığı yaşama ya da tehdide tepki olarak verilen güçlü bir duygu” olarak tanımlandığını belirtmektedir (s.1).

Yaşayan bireylerin öznel olarak hissettikleri ve doğurabileceği sonuçlar çerçevesinde düşünüldüğünde öfke olumsuz bir duygudur. Öfke engellenme, haksızlığa uğrama, eleştirilme, küçümsenme, incinme, hayal kırıklığı, saldırıya uğrama, korkutulma, tehdit edilme ve benzeri gibi itici durumların yol açtığı bir duygudur (Hendricks ve ark., 2013 Törestad,1990, akt., Balkaya ve Şahin, 2003). İtici uyarıcılar karşısında bireylerin öznel olarak deneyimledikleri duygunun doğal olarak olumsuz olması beklenir. Bunun yanı sıra, kişilerarası ilişkileri ve fiziksel sağlık açısından değerlendirildiğinde de öfkenin olumsuz bir duygu olduğu söylenebilir. Özellikle öfkenin kontrol edilemediği durumlarda, saldırganlığa dönüşerek aile ve iş ilişkilerine zarar verebileceği, kronikleşen bir öfkenin ise fiziksel sağlık açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği bilinmektedir (Hendricks ve ark., 2103; Staicu ve Cutov, 2010). Ancak, tüm fizyolojik ve psikolojik mekanizmalar gibi duyguların da birer işlevi olduğunu ve dolayısıyla öfkenin de bir işlevi olduğunu belirtmekte yarar vardır. Öfkenin algılanan bedenselle ya da psikolojik tehditlerin üstesinden gelmek için bireyi hazır hale getirme işlevi olduğu belirtilmektedir (Stosny, 2018).

“Öfkeyi basit bir “sinirlilik” veya “kızgınlık” halinden, yoğun “hiddet” durumuna kadar değişen bir duygusal durum olarak tanımlayan Spielberg ve arkadaşları (Spielberger, Jacobs, Russell, ve Crane, 1983; Spielberg, Johnson, Russell, Crane, Jacobs ve Worden, 1985; Spielberg ve Reheiser, 2009), aynı zamanda öfke duygusuna “durumsallık” ve “süreklilik” kavramları ile yaklaşmaktadırlar. Durumluk öfke belirli bir durumda deneyimlenen kısa süreli, geçici öfke duygusuna işaret eder (Elliott, Smith, ve Gentry, 2015). Tüm duygusal yaşantılar gibi fizyolojik bileşeni de olan durumluk öfke, çok hafiften çok şiddetliye kadar giden değişik derecelerde yaşanabilir. “Belirli bir anda yaşanan durumluk öfkenin şiddeti algılanan adaletsizliğin, haksız muamelenin ya da hedefe ulaşamamanın yarattığı engellenmişlik duygusunun derecesine bağlı olarak değişir” (Tanzer, Sim ve Spielberg, 1996, akt, Şahin, 2017 s. 19).

Sürekli öfke bir bireyi en ufak kışkırtma karşısında bile öfke duymaya eğilimli kılan bir kişilik özelliğine işaret eder (Elliott, Smith, ve Gentry, 2015). Alcázar-Olán ve Deffenbacher. (2013), sürekli öfke konusunda yapılan araştırmaların bu boyutta yüksek olan bireylerin öfkelerinin daha fazla olay tarafından tetiklendiğini, öfke duygusunu daha sık, daha uzun süreli ve daha şiddetli olarak yaşadıklarını ortaya koyduğunu belirtmektedirler. Bu bireyler, aynı zamanda, daha büyük olasılıkla öfkelerini saldırganlıkla ifade etmekte ve öfkelerini kontrol etmede daha az adaptif stratejilere başvurmaktadır.

Spielberger ve arkadaşları (Spielberger ve ark., 1983; Spielberger ve ark., 1985; Spielberger ve Reheiser, 2009) durumluk ve sürekli öfkenin yanı sıra, öfkenin kontrol ve ifade edilmesi üzerinde de durmuşlardır. Bu araştırmacılara göre bireyler öfkelerini iki, öfke içte ve öfke dışta olarak adlandırdıkları iki değişik biçimde ifade edebilmektedirler. Öfke içte biçimindeki ifadede, birey yaşadığı öfkeyi duygusunu ve bu duyguyla ilgili düşüncelerini bastırma ya da bu duygu ya da düşünceler yokmuş gibi davranma eğilimi göstermektedir (Vagg ve Spielberger, 1979, akt. Şahin, 2017). Öfke dışta biçimindeki ifadede ise, birey öfke duygusunu çevresindeki nesnelere yönelik fiziksel ve/veya insanlara yönelik fiziksel ya da sözel saldırgan davranışlarla ortaya koyar. Öfke ifadesi gibi öfke kontrolünde de iki farklı tarz söz konusudur; öfke içe yönelik ya da dışa yönelik olarak kontrol edilebilir. İçe yönelik öfke kontrolünde birey öfkesini sabırlı, sakin kalarak, rahat ve soğukkanlı davranarak kontrol eder. Dışa yönelik kontrolde ise, birey vahim sonuçlar doğurabilecek şiddetli bir saldırgan davranışta bulunmamak için kendisini psikolojik olarak kontrol etmeye çalışır (Şahin, 2017).

Gerek günlük gözlemler gerekse sistematik araştırma bulguları öfke ve saldırganlık arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bazı bilim insanları saldırganlığın öfkenin bir parçası olup olmadığını tartışmaktadırlar (Rubin, 1986). Bununla birlikte, öfkenin bir duygu ve saldırganlığın ise bir davranış olduğu, bu nedenle öfke ve saldırganlık kavramlarının birbirlerinden farklı olgulara işaret ettiği görüşünün konuyla ilgili bilim insanları arasında daha yaygın bir biçimde kabul edildiği söylenebilir (Wartburton ve Anderson, 2015). Nitekim, aralarında öfkenin de yer aldığı olumsuz duyguların itici uyarıcılar ile saldırganlık arasındaki ilişkilerde aracı değişken olarak rol oynadıklarını gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır (örn., Sprague, Verona Kalkhoff, Kilmer, 2011; Cohran, 2012). Benzer bir durum öfke ve düşmanlık kavramları için de geçerlidir. Öfke ve düşmanlık kavramları zaman zaman eş anlamlı

olarak kullanılmaktadır. Ancak, ilgili literatür gözden geçirildiğinde bir çok araştırmacının bu iki kavram arasında ayırım yaptıkları görülmektedir (örn., Eckhardt, Norlander ve Deffenbacher, 2004; Spielberg ve ark., 1985)

1.4. Onur Kültürü ile Öfke ve Saldırganlık Arasındaki İlişkiler

Bireyler içinde yetiştikleri kültürün merkezi değerleri, idealleri ve hedefleriyle ilgili konularda daha sık ve daha şiddetli duygular yaşar ve yaşadıkları duyguları yine kültürün değer ve beklentileriyle uyumlu bir biçimde düzenleme ve yaşama eğilimi gösterirler (Marcus ve Kitiyama; 1991; De Leersnyder, Boiger ve Mesquita, 2013). Bu nedenle, onur kültürlerinde bireylerin onurları için tehdit oluşturabilecek uyarıcılara karşı daha duyarlı olmaları, daha sık ve daha şiddetli olumsuz duygular yaşamaları ve kültürün beklentileriyle uyumlu tepkiler vermeleri beklenir. Onur kültürleri onura yönelik tehdit durumlarında saldırganlığa izin vermekte, hatta saldırganlığı teşvik etmektedir (Gerçek-Swing, 2012; Howell ve ark., 2015). Bu nedenle, bu kültürün geçerli olduğu toplumlarda onur bağlantılı saldırganlığa ilişkin tutumların daha olumlu olduğu, onura yönelik tehditlerin daha fazla öfke uyandırdığı ve onur bağlantılı saldırgan davranışların daha yaygın olduğu görülmektedir.

Dietrich ve Schuett (2013), Latin kökenli katılımcılarla yürüttükleri bir araştırmada, onur kültürü boyutunda yüksek olan katılımcıların, onura yönelik tehdit durumlarında yakın ilişki partnerlerine yönelik saldırganlığa genel olarak daha sıcak baktıklarını, saldırganın davranışlarını daha fazla, kurbanın yardım arama davranışlarını daha az onayladıklarını gözlemişlerdir. Khan (2018) bir literatür çalışmasından hareketle, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu toplulukçu temelli onur kültürü ülkelerinde, özellikle erkeklerin kadına yönelik onur bağlantılı şiddeti hoşgörüle karşıladıklarını ve kurbanı suçlama, saldırganı daha az sorumlu tutma eğilimi gösterdiklerini öne sürmüştür. Coleman, Goldman ve Kugler'in (2009) toplulukçu değerlerin benimsendiği "onur kültürü" ülkelerinde, erkeksilik ve kadınsılık değerlerinin daha baskın biçimde yaşandığı ve erkeğe yüklenen öfke ile saldırganlığın meşrulaştırıldığına işaret etmiştir. Onur kültürlerinde, özellikle erkeklerin onur bağlantılı şiddet ve saldırganlığa ilişkin tutumlarının olumlu olduğunu gösteren bulgular başka araştırmacılar tarafından da rapor edilmiştir (örn., Işık, 2008;Kaya ve Turan, 2018

Onur kültürünün geçerli olduğu toplumlarda onura yönelik tehdidin daha yoğun bir öfke duygusuna yol açacağı görüşü pek çok araştırma bulgusuyla desteklenmiştir. Maitner ve arkadaşlarının (2017) Britanyalı ve Arap öğrencilerle yürüttükleri daha önce sözünü ettiğimiz araştırmalarında, Arap öğrencilerin toplumsal onurla bağlantılı olan etnik kimliğe yönelik tehditlere Britanyalı öğrencilerden daha fazla öfke tepkisi verdikleri bulmuştur. Bu iki grubun öğrenci kimliğine yönelik aşağılama karşısında verdikleri öfke tepkisinin şiddeti arasında ise anlamlı bir farkın bulunmadığını gösteren bulgular elde etmişlerdir. Benzer bulgular başka araştırmacılar tarafından da rapor edilmiştir (örn., Rodriguez-Mosquera ve ark., 2002b, 2008; Ijzerman, van Dijk ve Gallucci, 2007, Smith, Easterbrook, Çelikkol, Chen, Ping ve Rizwan, 2016; Maitner ve ark., 2017).

Onur kültürlerinde onur temelli saldırganlığa ilişkin tutumların olumlu olduğunu ve onura yönelik tehdidin daha sık ve daha yoğun öfke duygusuna yol açtığını gösteren bulgularla uyumlu olarak, onur kültürü ile saldırganlık arasındaki ilişkiler konusunda yürütülen nitel ve nicel araştırmalardan da, genel olarak onur kültürü toplumlarında onur temelli şiddet ve saldırganlığın daha yaygın olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Örneğin, Brown, Baughman ve Carvallo (2017) FBI ve benzeri gibi yasal kurumların raporlarına dayanarak yürüttükleri bir çalışmada, onur kültürünün geçerli olduğu ABD eyaletlerinde beyazlar erkekler tarafından gerçekleştirilen aile içi cinayet ve tecavüz olaylarının ve beyaz ergen kızlara yönelik, isimsiz olarak bildirilen ilişkişel şiddet ve tecavüz oranlarının, onur kültürünün geçerli olmadığı eyaletlerden daha fazla olduğunu gözlemişlerdir. Bunun yanı sıra, bir çok araştırmacı onur kültüründe yetişen bireylerin onura yönelik tehdit durumlarında daha fazla saldırgan tepki gösterdiklerine işaret eden bulgular elde etmişlerdir (örn., Işık, 2008; Van Osch ve ark., 2013 Üskül ve ark., 2015; Benavidez, Neria ve Jones, 2016).

1.5. Araştırmanın Amacı

Ülkemizin onur kültürünün geçerli olduğu ülkeler arasında yer alması (Rodriguez-Mosquera ve ark., 2008) nedeniyle, bazıları Türkiye’de, bazıları da Türk katılımcılarla yürütülmüş pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların büyük bir bölümünde, betimsel, korelatif ve deneysel ya da yarı deneysel yöntemler aracılığıyla, Türk katılımcıların erkeklik onuru, aile onuru ve toplumsal onura yönelik tehdit durumlarında kültürel onur kodlarına uygun tepki ve davranışlarda bulunup bulunmadıkları incelenmiştir. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, bu araştırmaların büyük bir

bölümünde, Türk katılımcıların ya da onur kültürü boyutunda yüksek olan katılımcıların, onura yönelik tehdit durumlarında, daha şiddetli duygusal tepkiler verdikleri ve daha fazla saldırgan davranış sergilediklerini gösteren bulgular elde edilmiştir.

Türkiye değişik coğrafi ve iklimsel koşullarda yaşayan yaklaşık yüz milyon nüfusa sahip büyük bir ülkedir. Genel olarak bakıldığında tüm ülkede onur kültürünün izlerini görmek mümkün olmakla birlikte, Amerika Birleşik Devletlerinin kuzey ve güneyi ile İspanya'nın Endülüs bölgesi örneklerinde olduğu gibi, bu kültürün etkilerinin bir bölgeden diğerine farklılık göstermesi mümkündür. Benzer şekilde, bir bireyin belirli bir kültürü benimseme düzeyinin, içinde yaşadığı coğrafi bölgede baskın olan kültürün yanı sıra cinsiyet, eğitim düzeyi, anne-babasının eğitim durumu ve geçim kaynağı, büyük şehirde ya da küçük bir yerleşim bölgesinde büyümesi ve benzeri gibi demografik değişkenlerden de etkileneceği düşünülebilir. Bu noktadan hareketle planlanan bu araştırmanın temel amaçlarından birini onur kültürünün benimsenme derecesinin sözü edilen bu demografik değişkenlere bağlı olarak değişip değişmediğinin incelemesi oluşturmuştur.

Diğer yandan, ilgili literatür incelendiğinde, onur bağlantılı saldırganlıktan söz edilmekle birlikte, araştırma bulgularının sanki onur kültürü ile genel olarak öfke ve saldırganlık arasında bir ilişki varmış gibi tartışıldığı izlenimi oluşmaktadır. Bu da onur kültürü ile öfke ve saldırganlık arasında gözlenen ilişkinin onur ile bağlantılı konularla sınırlı kalıp kalmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu soruya bir yanıt aramak bu araştırmanın bir diğer amacını oluşturmuş ve onur kültürü ile genel olarak öfke ve saldırganlık arasında bir ilişkinin olup olmadığının incelenmesi planlanmıştır. Bunun yanı sıra, araştırmada yer alan demografik değişkenler ile öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkiler de incelenmiştir.

Çalışmanın amacına uygun olarak aşağıdaki sorulara cevap alınmaya çalışılmıştır:

1. Onur kültürünü benimseme düzeyi açısından kadın ve erkekler arasında bir farklılık var mıdır? Varsa bu farklılık hangi yöndedir?

2. Onur kültürünü benimseme düzeyi açısından katılımcıların medeni durumuna bağlı bir farklılık var mıdır? Varsa bu farklılık hangi yöndedir?

3. Onur kültürünü benimseme düzeyi açısından katılımcılar arasında yaşamlarını çoğunlukla geçirdikleri yerleşim biriminin kırsal bölge, kasaba, ilçe, şehir ya da büyükşehir olmasına bağlı farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılıklar hangi yöndedir?

4. Onur kültürünü benimseme düzeyi açısından katılımcılar arasında yaşamlarını çoğunlukla geçirdikleri coğrafi bölgelere bağlı farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılıklar hangi yöndedir?

5. Onur kültürünü benimseme düzeyi açısından katılımcıların ebeveynlerinin eğitim düzeyine bağlı farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık hangi yöndedir?

6. Onur kültürünü benimseme düzeyi açısından Katılımcıların kendilerinin ya da ailelerinin geçim kaynağına bağlı farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık hangi yöndedir?

7. Cinsiyet, yaşamının çoğunluğunun geçirdiği yerleşim birim, katılımcılarının kedilerini ve ailelerinin eğitim düzey, yaşanan coğrafi bölge ve geçim kaynağı gibi demografik değişkenler ile saldırganlık arasında bir ilişki var mıdır? Varsa bu ilişki hangi yöndedir

8. Cinsiyet, yaşamının çoğunluğunun geçirdiği yerleşim birim, katılımcılarının kedilerini ve ailelerinin eğitim düzey, yaşanan coğrafi bölge ve geçim kaynağı gibi demografik değişkenler ile saldırganlık arasında bir ilişki var mıdır? Varsa bu ilişki hangi yöndedir

Bu sorularla ilişkili olarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuş ve sınanmıştır.

Hipotez 1: Erkekler onur kültürünü kadınlardan daha fazla benimsemektedir.

Hipotez 2: Evli olan katılımcıların onur kültürü benimseme düzeyi bekâr katılımcılardan daha yüksektir

Hipotez 3: Ailenin eğitim düzeyi ile onur kültürünün benimsenme düzeyi arasında ilişki yoktur.

Hipotez 4: Yaşamının çoğunu kırsal kesimlerde geçiren katılımcıların onur kültürünü benimseme düzeyi diğer yerleşim birimlerinde geçiren katılımcılardan daha yüksektir.

Hipotez 5: Onur kültürünün benimsenmesi açısından coğrafi bölgeler arasında farklılık vardır. Onur kültürü yaşamlarının çoğunluğunu Güneydoğu Anadolu, Doğu

Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde geçiren katılımcılar tarafından daha fazla benimsenmektedir.

Hipotez 6: Onur kültürünün benimsenme düzeyi açısından katılımcıların kendilerinin ya da ailelerinin geçim kaynağına bağlı farklılıklar vardır. Geçim kaynağı hayvancılık olanlar onur kültürünü daha fazla benimsemektedir

Hipotez 7: Cinsiyet ile sergilenen saldırgan davranışların türü arasında ilişki vardır. Sözel ve dolaylı saldırgan davranışlar kadınlar, düşmanca ve fiziksel saldırgan davranış ise erkekler tarafından daha fazla sergilenmektedir.

Hipotez 8: Saldırgan davranışlar sergileme açısından medeni duruma bağlı farklılık vardır. Bekâr bireylerde saldırgan davranışlar daha fazla olmaktadır.

Hipotez 9: Ebeveyn eğitim düzeyi ile saldırganlık arasında ilişki vardır. Ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça fiziksel ve öfke türü saldırgan davranışlar azalmakta, sözel, düşmanca ve dolaylı saldırgan davranışlar artmaktadır.

Hipotez 10: Saldırgan davranışlar açısından katılımcılar arasında yaşamlarının çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimlerine bağlı farklılıklar vardır. Yaşamlarının çoğunu kırsal kesimlerde geçiren katılımcılar daha fazla saldırgan davranış sergilemektedir.

Hipotez 11: Saldırgan davranışlar açısından katılımcılar arasında yaşamlarının çoğunluğunu geçirdikleri coğrafi bölgelere bağlı farklılıklar vardır. Yaşamlarının çoğunu Güneydoğu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde geçen katılımcılar fiziksel ve öfke türü saldırgan davranışları, Akdeniz, İç Anadolu, Marmara ve Ege bölgelerinde geçiren katılımcılar ise düşmanca, dolaylı ve sözel saldırgan davranışları daha fazla sergilemektedir.

Hipotez 12: Saldırgan davranışlar açısından katılımcılar arasında geçim kaynağına bağlı farklılıklar vardır. Tarım ve hayvancılıkla geçinen katılımcılar fiziksel ve öfke türü saldırgan davranışları, ticaret ve memuriyetle geçinen katılımcılar ise, sözel, dolaylı ve düşmanca saldırgan davranışları daha fazla sergilemektedir.

Hipotez 13: Kadın ve erkekler arasında sürekli öfke, öfke ifadesi ve öfke kontrolü açısından farklılıklar vardır. Erkeklerde sürekli öfke, kadınlarda öfke kontrolü daha yüksektir. Erkekler öfkelerini daha çok dışa yönelik, kadınlar ise içe yönelik olarak ifade etmektedir.

Hipotez 14: Medeni durum ile öfke arasında ilişki vardır. Bekârlar daha fazla öfke duygusu yaşamaktadır.

Hipotez 15: Ebeveyn eğitim düzeyi ile öfke kontrolü ve öfke ifade biçimi arasında ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça öfke kontrolü ve içe yönelik öfke ifade tarzı artmaktadır

Hipotez 16: Yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim birimi ile öfke arasında ilişki vardır. Kırsal kesimlerde yaşayan bireylerde sürekli öfke daha yüksektir.

Hipotez 17: Yaşamın çoğunun geçirildiği coğrafi bölge ile öfke kontrolü ve öfke ifade tarzı arasında ilişki vardır. Yaşamının çoğunu Marmara, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz bölgelerinde geçirenlerde öfke kontrolü ve öfkeyi içte yönelik olarak ifade etme eğilimi daha yüksektir. Güneydoğu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinde geçirenlerde ise sürekli öfke ve öfkeyi dışa yönelik olarak ifade etme eğilimi daha fazladır.

Hipotez 18: Geçim kaynağı ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzı arasında ilişki vardır. Tarım ve hayvancılık ile geçinen bireylerin daha çok sürekli bir öfkeye sahip olduklarını ve öfkeyi daha çok dışa vurmaktayken ticaret ile uğraşan bireyler ile memuriyet ile geçinen bireyler daha çok öfkeyi içte yaşamakta ve öfkesini kontrol etmektedir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmaya katılan katılımcılar, çalışmada kullanılan veri toplama araçları ile ilgili ve yapılan işlemlere yönelik bilgiler içermektedir.

2.1. Katılımcılar

Bu çalışmanın örneklemini, 450 Muş Alparslan Üniversitesi gönüllü lisans ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Ancak ölçeklerde birçok işaretlenmemiş maddelerin olması ve ölçeğin maddelerinin rastgele doldurulduğu tespit edilen 82 kişi çıkarıldıktan sonra analizler geriye kalan 378 katılımcı üzerinden yapılmıştır.

2.1.1. Demografik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın örnekleminde elde edilen cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşamın çoğunlukla geçtiği yer, yaşamın çoğunlukla geçtiği bölge, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve aile geçim kaynağı değişkenlerine ait yüzde ve frekans dağılımlarına bu bölümde yer verilmiştir.

Tablo 1

Bireylerin demografik değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Erkek	153	40,5
	Kadın	225	59,5
Yaş	17-19	30	7,9
	20-22	209	55,2
	23-25	117	30,9
	26 ve üzeri	18	4,7
	Kayıp veri	4	1,0
Medeni durum	Evli	7	1,9
	Bekâr	371	98,1
Eğitim durumu	Lisans	375	99,2
	Lisan üstü	3	,8
Yaşamın çoğunlukla geçtiği yer	Kasaba	99	26,2
	İlçe	110	29,1
	Şehir	121	32,0
	Büyükşehir	47	12,4
	Kayıp veri	1	,3

Yaşamın çoğunlukla geçtiği bölge	Marmara	7	1,9
	İç Anadolu	4	1,1
	Ege	16	4,2
	Akdeniz	10	2,6
	Karadeniz	49	13,0
	Doğu Anadolu	166	43,9
	Güneydoğu Anadolu	126	33,3
Anne Eğitim Durumu	Okuma yazma yok	204	54,0
	İlkokul	122	32,3
	Ortaokul	29	7,7
	Lise	15	4,0
	Üniversite	7	1,9
	Kayıp veri	1	,3
Baba Eğitim Durumu	Okuma yazma yok	60	15,9
	İlkokul	172	45,5
	Ortaokul	82	21,7
	Lise	50	13,2
	Üniversite	14	3,7
Aile geçim kaynağı	Tarım	71	18,8
	Hayvancılık	63	16,7
	Ticaret	74	19,6
	Memuriyet (kamu çalışanı)	51	13,5
	Diğeri	119	31,5
	TOPLAM		378

Tablo 1. den de anlaşılacağı üzere araştırmaya katılan 378 öğrenciden 225'i (%59,5) kadın, 153'si (%40,5) erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları dikkate alındığında, 30'u (%2,6) 17 ile 19 yaş arasında, 209'u (%55,2) 20 ile 22 yaş arasında, 117'si (%30,9) 23 ile 25 yaş arasında, 18'i (%4,7) 26 ve üzeri yaşlarında olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin medeni durumları incelendiğinde, 7'si (%1,9) evli, 371'i (%98,1) bekar olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin eğitim düzeyleri incelendiğinde, 375'i (%99,2) lisans, 3'ü (%0,8) lisans üstü eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşamlarının çoğunlukla geçtiği yer incelendiğinde, 99'unun (%26,2) kasabada, 110'unun (%29,1) ilçede, 121'inin (%32,0) şehirde, 47'sinin (%12,4) büyükşehirde yaşadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşamlarının çoğunlukla geçtiği bölge incelendiğinde, 7'sinin (%1,9) Marmara, 4'ünün (%1,1) İç Anadolu, 16'sinin (%4,2) Ege, 49'unun (%13,0) Karadeniz, 166'sinin (%43,9) doğu Anadolu ve 126'sinin (%33,3) Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu incelendiğinde, 204'ünün (%54,0) okuma yazma bilmediği, 122'sinin (%32,3) ilkokul mezunu, 29'unun (%7,7) ortaokul mezunu, 15'inin (%4,0) lise mezunu ve 7'sinin (%1,9) üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumu incelendiğinde, 60'ının (%15,9) okuma yazma bilmediği, 172'ünün (%45,5) ilkokul mezunu, 82'sinin (%21,7) ortaokul mezunu, 50'sinin (%13,2) lise ve 14'ünün (%3,7) üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin

ailelerinin geçim kaynakları incelendiğinde, 71'inin (%18.8) tarım, 63'ünün (%16.7) hayvancılık, 74'ünün (%19.6) ticaret, 51'inin (%13.5) ve 119'unun (%31.5) diğeri olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada yer alan değişkenlerle ilgili veri toplamak amacıyla Demografik Bilgi Formu, Onur Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve Sürekli Öfke- Öfke Tarz Ölçeği ölçekleri kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu, katılımcıların yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, yaşamlarının çoğunluğunun geçtiği yer, yaşamlarının çoğunluğunun geçtiği bölge, anne ve babanın eğitim durumları ve ailenin geçim kaynağı ile ilgili maddelerini içeren formdur. Bu maddeler çalışmanın değişkenleri ile ilgili olduğu için yer almaktadır.

2.2.2. Onur Ölçeği

Onur ölçeği Guerra ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilmiş ve Akın ve Padır (2015) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, 16 madde ve dört alt (toplumsal onur, aile onuru, kadınlık onuru, erkeklik onuru) boyuttan oluşmakta. Ölçek 9'lu ('1' çok kötü değil ve '9'çok kötü) şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten en düşük 16 ve en yüksek 144 puan alınabilir. Ölçekten yüksek puan alanların, yüksek bir onur değerine sahip olduklarına işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach alpha katsayıları, aile onuru alt boyutu için 0,77, toplumsal onur alt boyutu için 0,82, kadınlık onuru alt boyutu için 0,75, erkeklik onuru alt boyutu için 0,66 ve tüm ölçek için 0,88 olarak bulunmuştur.

2.2.3. Saldırganlık Ölçeği

Ölçek Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilmiş ve Can (2002) tarafından da Türkçeye uyarlanmıştır. Saldırganlık ölçeği 34 maddeden oluşan 5'li likert tarzı bir ölçektir. Ölçeğin, "fiziksel saldırganlık", "sözel saldırganlık", "öfke", "düşmanlık" ve "dolaylı saldırganlık" olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Katılımcılar ölçeği "Karakterinize uygun olanı işaretleyiniz" yönergesi doğrultusunda "Hiç uygun değil (1)" ile "Tam uygun (5) arasında değişen seçeneklerden birini işaretleyerek doldurmaktadır.

Ölçekten en düşük 34 ve en yüksek 170 puan alınabilmektedir. Alt ölçekleri oluşturan maddelerin puanları kendi içlerinde toplanarak her alt ölçek için bir puan, alt ölçek puanlarının toplanarak toplam bir saldırganlık puanı elde edilebilmektedir. Yüksek puan saldırganlık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Ölçeğin Cronbach alpha katsayıları toplam puan için 0,91 ve 0,91, fiziksel saldırganlık alt ölçeği için 0,83 ve 0,85, sözel saldırganlık alt ölçeği için 0,59 ve 0,59, öfke alt ölçeği için 0,72 ve 0,74, dolaylı saldırganlık için 0,53 ve 0,36 ve düşmanlık 0,74 ve 0,75 olarak belirtilmektedir (Can, 2002).

2.2.4. Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ)

Ölçekler Spielberger (1988) tarafından geliştirilmiş ve Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Sürekli öfke ve öfke tarz ölçekleri toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Sürekli öfke ölçeğinin alt ölçeği bulunmazken öfke tarz ölçeğinin 3 alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçek 4'lü likert tarzda bir ölçektir ("Hiç (1)" "Bazen (2)", "Oldukça (3)" ve "Tümüyle (4)"). İlk on maddeden oluşan sürekli öfke ölçeği, öfkenin süreklilik arz edip etmediğini belirlemeye çalışılır. 24 madde ve 3 alt ölçekte oluşan (öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol) öfke tarz ölçeğinde ise öfkenin hangi tarzda ifade edildiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Katılımcılar ölçeği sürekli öfke ölçeğinde kişilerin genelde nasıl hissettiklerini göz önünde bulundurarak cevaplamaları istenirken, öfke tarz ölçeğinde ise "öfkeli olduğumda veya kızdığımda" cümlesini tüm maddelerin başında düşünülerek yönergesiyle cevaplamaları istenerek öfkelerini nasıl ifade ettiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Ölçeklerin Cronbach alpha katsayıları; sürekli öfke ölçeği için 0,78, öfke tarz ölçeği alt ölçekleri için de öfke dışı alt ölçeği için 0,74, öfke içte alt ölçeği için 0,66 ve öfke kontrol alt ölçeği için ise 0,78 olarak bulunmuştur.

2.3. İşlem

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları katılımcılara, üstte bilgilendirilmiş onam formu olacak biçimde bir araya getirilmiş ve zımbalı olarak dağıtılmıştır. Katılımcılar veri toplama araçlarını ve bilgilendirilmiş onam formunu doldurduktan sonra bilgilendirilmiş onam formunu kendileri tarafından kopararak ayrı ayrı toplanmıştır. Bilgilendirilmiş onam formu dışında kalan diğer veri toplama araçlarının zımbalanma

sırası bütün sıralamalar eşit olacak bir biçimde değiştirilmiştir. Veri toplama araçları araştırmaya gönüllü olarak katılan katılımcılara, ders aralarında ve kampüs içinde gruplar halinde uygulanmıştır. Uygulamalar yaklaşık -20-25 dakika sürmüştür.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde, belirlenen amaç ve hipotezler doğrultusunda toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları rapor edilmektedir. Araştırma bulguları araştırmanın değişkenlerine ilişkin betimleyici analizler ve demografik değişkenler ile yapılan analizler olmak üzere temelde iki başlık altında özetlenmiştir. Bu çalışmadaki örneklemin normal dağılım göstermemesi üzerine parametrik olmayan testler kullanılmıştır (Ek 1). Bu nedenle iki kategoriden oluşan demografik değişkenler için Mann-Whitney U, 3 ve üstü kategoriden oluşan demografik değişkenler için Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Ayrıca eğitim durumu, medeni durum ve kişinin yaşamının çoğunluğunun geçirdiği bölgelerden Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerindeki katılımcıların sağlıklı bir istatistiki analiz yapabilecek sayıya sahip olmadığı için analize tabi tutulmamıştır.

3.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Betimleyici Analizler

3.1.1. Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Aile onuru, toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık, , sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı, öfke kontrolü alt boyutlarının puanları ve saldırganlık toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon analizini yapılmıştır.

Tablo 2**Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arası İlişkiler**

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1-Toplumsal Onur	1,000													
2-Kadınlık Onuru	,365**	1,000												
3-Erkeklik Onuru	,333**	,235**	1,000											
4-Aile Onuru	,481**	,369**	,324**	1,000										
5-Fiziksel Saldırganlık	-,211**	-,240**	,043	-,103*	1,000									
6-Sözel Saldırganlık	-,068	-,184**	,035	,026	,374**	1,000								
7-Öfke	-,037	-,034	,142**	,058	,566**	,310**	1,000							
8-Düşmanlık Saldırganlık	-,038	,021	,076	,044	,317**	,303**	,548**	1,000						
9-Dolaylı Saldırganlık	-,128*	-,098	-,005	-,022	,496**	,297**	,534**	,442**	1,000					
10-Saldırganlık Toplam Puan	-,133**	-,141**	,087	-,003	,782**	,569**	,835**	,727**	,726**	1,000				
11-Sürekli Öfke	-,040	-,016	,091	,015	,468**	,255**	,611**	,380**	,440**	,601**	1,000			
12-Öfke İçte	-,019	-,003	-,056	-,010	,194**	,141**	,344**	,285**	,366**	,359**	,461**	1,000		
13-Öfke Dışa	-,147**	-,154**	,024	-,073	,569**	,361**	,509**	,335**	,479**	,618**	,596**	,334**	1,000	
14-Öfke Kontrol	,064	,057	-,032	-,055	-,308**	-,114*	-,395**	-,087	-,175**	-,310**	-,298**	,045	-,332**	1,000

N:378 **p<.01 *p<.05

Tablo 2’de izleneceği gibi toplumsal onur ile fiziksel saldırganlık ($r=-.21$; $p<.01$), dolaylı saldırganlık ($r=-.12$; $p<.05$) ve saldırganlık toplam puanı ($r=-.13$; $p<.01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca toplumsal onur ile öfke dışı ($r=-.14$; $p<.01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Kadınlık onuru ile fiziksel saldırganlık ($r=-.24$; $p<.01$), sözel saldırganlık ($r=-.18$; $p<.01$) ve saldırganlık toplam puanı ($r=-.14$; $p<.01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kadınlık onuru ile öfke dışı ($r=-.15$; $p<.01$) arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkeklik onuru ile saldırganlık alt ölçeği olan öfke ($r=.14$; $p<.05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Aile onuru ile fiziksel saldırganlık ($r=-.10$; $p<.05$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırganlık toplam puanı ile sürekli öfke($r=.46$; $p<.01$), öfke içte($r=.19$; $p<.01$) ve öfke dışı($r=.56$; $p<.01$) arasında pozitif yönde, öfke kontrolü($r=-.30$; $p<.01$) arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca beklendiği gibi toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Aynı şekilde fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık beklendiği gibi kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Sürekli öfke ve öfke tarz ölçeğinin alt ölçekleri olan sürekli öfke, öfke dışı ve öfke içte kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Beklendiği gibi öfke kontrolünün sürekli öfke ve öfke dışı ile negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken öfke içte ile anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

3.2. Demografik Değişkenler ile Yapılan Analizler

Bu çalışmadaki örneklemin normal dağılım göstermemesi üzerine demografik değişkenler ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru, aile onuru, sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı, öfke kontrol, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık saldırganlık, öfke, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık madde toplam puanları arasındaki ilişkinin tespiti için parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Bu nedenle iki kategoriden oluşan demografik değişkenler için Mann-Whitney U, 3 ve üstü kategoriden oluşan demografik değişkenler için Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

3.2.1. Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular

Cinsiyet ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 3

Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Madde Toplam Puanları Arasındaki İstatistiksel Olarak Anlamlılık Değerleri

	Toplumsal Onur	Kadınlık Onuru	Erkeklik Onuru	Aile Onuru
Mann-Whitney U	14346,00	8075,00	16317,50	15943,50
Wilcoxon W	26127,00	19856,00	41742,50	27724,50
Z	-2,97	-9,09	-,86	-1,31
p	,003	,000	,388	,189

Tablo 3’de görüldüğü üzere cinsiyet ile erkeklik onuru alt boyutu arasında $p=.388$ ($p>.05$), ve aile onuru alt boyutu arasında $p=.189$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Cinsiyet ile toplumsal onur alt boyutu arasında $p=.003$ ($p<.05$) ve kadınlık onur alt boyutu arasında $p=.000$ ($p<.05$) düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4

Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Madde Toplam Puanları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı
Toplumsal Onur	Erkek	153	170,76	26127,00
	Kadın	225	202,24	45504,00
	Toplam	378		
Kadınlık Onuru	Erkek	153	129,78	19856,00

	Kadın	225	230,11	51775,00
	Toplam	378		
Erkeklik Onuru	Erkek	153	195,35	29888,50
	Kadın	225	185,52	41742,50
	Toplam	378		
Aile Onuru	Erkek	153	181,21	27724,50
	Kadın	225	195,14	43906,50
	Toplam	378		

Tablo 4 incelendiğinde, erkeklerin Toplumsal Onur boyutu madde toplam puanları 170,76 iken kadınların 202,24'tür. Erkeklerin Kadınlık Onuru boyutu madde toplam puan 129,78'e karşın kadınların 230,11 olarak bulunmuştur.

3.2.2. Cinsiyet ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular

Cinsiyet ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 5

Cinsiyet ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Madde Toplam Puanları Arasındaki İstatistiksel Olarak Anlamlılık Değerleri

	Sürekli Öfke	Öfke İçte	Öfke dışı	Öfke Kontrol
Mann-Whitney U	17186,000	15371,500	14853,500	16582,000
Wilcoxon W	42611,000	27152,500	40278,500	42007,000
Z	-,025	-1,770	-2,270	-,606
p	,980	,077	,023	,545

Tablo 5'te görüldüğü üzere cinsiyet ile sürekli öfke alt boyutu arasında $p=.980$ ($p>.05$), öfke içte alt boyutu arasında $p=.077$ ($p>.05$) ve öfke kontrol alt boyutu arasında

$p=.545$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Cinsiyet ile öfke dışı alt boyutu arasında $p=.023$ ($p<.05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 6

Cinsiyet ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Madde Toplam Puanları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı
Sürekli Öfke	Erkek	153	189,67	29020,00
	Kadın	225	189,38	42611,00
	Toplam	378		
Öfke İçte	Erkek	153	177,47	27152,50
	Kadın	225	197,68	44478,50
	Toplam	378		
Öfke dışı	Erkek	153	204,92	31352,50
	Kadın	225	179,02	40278,50
	Toplam	378		
Öfke Kontrol	Erkek	153	193,62	29624,00
	Kadın	225	186,70	42007,00
	Toplam	378		

Tablo 6 incelendiğinde, erkeklerin öfke dışı boyutu madde toplam puanları 204,92 iken kadınların 179,02'dir.

3.2.3. Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular

Cinsiyet ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık, öfke, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık madde toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 7**Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Madde Toplam Puanları Arasındaki İstatistiksel Olarak Anlamlılık Değerleri**

	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Saldırganlık Toplam
Mann-Whitney U	8696,50	13566,00	16322,50	16315,50	16406,00	13464,00
Wilcoxon W	34121,50	38991,00	41747,50	28096,50	41831,00	38889,00
Z	-8,188	-3,511	-,855	-,862	-,777	-3,596
p	,000	,000	,393	,389	,437	,000

Tablo 7’de görüldüğü üzere cinsiyet ile öfke $p=393$ ($p>.05$) düşmanlık $p=389$ ($p>.05$) ve dolaylı saldırganlık alt boyutları arasında $p=437$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak cinsiyet ile fiziksel saldırganlık alt boyutu $p=000$ ($p<.05$), sözel saldırganlık alt boyutu $p=000$ ($p<.05$) ve saldırganlık toplam puanı $p=000$ ($p<.05$) arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 8**Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Madde Toplam Puanları Arasındaki İlişki**

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı
Fiziksel Saldırganlık	Erkek	153	245,16	37509,50
	Kadın	225	151,65	34121,50
	Toplam	378		
Sözel Saldırganlık	Erkek	153	213,33	32640,00
	Kadın	225	173,29	38991,00
	Toplam	378		
Öfke	Erkek	153	195,32	29883,50
	Kadın	225	185,54	41747,50
	Toplam	378		
Düşmanlık	Erkek	153	183,64	28096,50
	Kadın	225	193,49	43534,50

	Toplam	378		
Dolaylı Saldırganlık	Erkek	153	194,77	29800,00
	Kadın	225	185,92	41831,00
	Toplam	378		
Saldırganlık Toplam	Erkek	153	214,00	32742,00
	Kadın	225	172,84	38889,00
	Toplam	378		

Tablo 8 incelendiğinde, erkeklerin fiziksel saldırganlık alt boyutu madde toplam puanları 245,16 iken kadınların 151,65'tir. Erkeklerin sözel saldırganlık alt boyutu madde toplam puan 213,33'e karşın kadınların 173,29 ve erkeklerin saldırganlık madde toplam puanları 214,00'e karşın kadınların 172,84 olarak bulunmuştur.

3.2.4. Anne Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular

Anne eğitim durumu ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 9

Anne Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Toplumsal Onur	Kadınlık Onuru	Erkeklik Onuru	Aile Onuru
Pearson Kay-Kare (χ^2)	1,959	5,761	5,433	3,227
Sd	4	4	4	4
p.	,743	,218	,246	,521

Tablo 9 görüldüğü üzere anne eğitim durumu ile toplumsal onur alt boyutu $p=.743$ ($p>.05$), kadınlık onuru alt boyutu arasında $p=.218$ ($p>.05$), erkeklik onuru alt boyutu arasında $p=.246$ ($p>.05$) ve aile onuru alt boyutu arasında $p=.521$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 10**Anne Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları**

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması
Toplumsal Onur	Okuma Yazma Yok	204	194,80
	İlkokul	122	184,09
	Ortaokul	29	171,60
	Lise	15	189,83
	Üniversite	7	175,64
	Toplam	377	
Kadınlık Onuru	Okuma Yazma Yok	204	191,90
	İlkokul	122	190,86
	Ortaokul	29	197,22
	Lise	15	154,43
	Üniversite	7	112,07
	Toplam	377	
Erkeklik Onuru	Okuma Yazma Yok	204	197,89
	İlkokul	122	173,10
	Ortaokul	29	201,71
	Lise	15	163,70
	Üniversite	7	208,43
	Toplam	377	
Aile Onuru	Okuma Yazma Yok	204	195,45
	İlkokul	122	187,20
	Ortaokul	29	165,03
	Lise	15	169,67
	Üniversite	7	173,21
	Toplam	377	

Tablo 10 incelendiğinde, annelerin eğitim düzeyi artması ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

3.2.5. Anne Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular

Anne eğitim durumu ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışa ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 11

Anne Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Sürekli Öfke	Öfke İçte	Öfke dışı	Öfke Kontrol
Pearson Kay-Kare (χ^2)	6,406	2,178	3,593	4,238
Sd	4	4	4	4
p.	,171	,703	,464	,375

Tablo 11 görüldüğü üzere anne eğitim durumu ile sürekli öfke alt boyutu $p=.171$ ($p>.05$), öfke içte alt boyutu arasında $p=.703$ ($p>.05$), öfke dışı alt boyutu arasında $p=.464$ ($p>.05$) ve öfke kontrol alt boyutu arasında $p=.375$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 12

Anne Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması
Sürekli Öfke	Okuma Yazma Yok	204	194,03
	İlkokul	122	195,18
	Ortaokul	29	160,38
	Lise	15	140,87
	Üniversite	7	156,29
	Toplam	377	
Öfke İçte	Okuma Yazma Yok	204	191,65
	İlkokul	122	193,17
	Ortaokul	29	171,05
	Lise	15	163,80
	Üniversite	7	167,29
	Toplam	377	
Öfke dışı	Okuma Yazma Yok	204	197,52
	İlkokul	122	179,05
	Ortaokul	29	168,34
	Lise	15	184,57
	Üniversite	7	209,14
	Toplam	377	

Öfke Kontrol	Okuma Yazma Yok	204	185,66
	İlkokul	122	187,70
	Ortaokul	29	198,76
	Lise	15	239,87
	Üniversite	7	159,57
	Toplam	377	

Tablo 12 incelendiğinde, annelerin eğitim düzeyi artması ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenememektedir.

3.2.6. Anne Eğitim Durumu İle Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular

Anne eğitim durumu ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 13

Anne Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Saldırganlık Toplam
Pearson Kay-Kare (χ^2)	6,652	4,608	2,951	3,946	4,862	4,987
Sd	4	4	4	4	4	4
p.	,155	,330	,566	,413	,302	,289

Tablo 13 görüldüğü üzere anne eğitim durumu ile fiziksel saldırganlık alt boyutu $p=.155$ ($p>.05$), sözel saldırganlık alt boyutu arasında $p=.330$ ($p>.05$), öfke alt boyutu arasında $p=.566$ ($p>.05$), düşmanlık alt boyutu arasında $p=.413$ ($p>.05$), dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında $p=.302$ ($p>.05$) ve saldırganlık toplam puanları arasında $p=.289$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 14**Anne Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları**

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması
Fiziksel Saldırganlık	Okuma Yazma Yok	204	186,75
	İlkokul	122	200,09
	Ortaokul	29	156,47
	Lise	15	165,23
	Üniversite	7	246,79
	Toplam	377	
Sözel Saldırganlık	Okuma Yazma Yok	204	198,07
	İlkokul	122	180,02
	Ortaokul	29	189,45
	Lise	15	158,33
	Üniversite	7	145,00
	Toplam	377	
Öfke	Okuma Yazma Yok	204	189,65
	İlkokul	122	195,21
	Ortaokul	29	163,60
	Lise	15	167,20
	Üniversite	7	213,79
	Toplam	377	
Düşmanlık	Okuma Yazma Yok	204	194,31
	İlkokul	122	186,88
	Ortaokul	29	179,41
	Lise	15	141,50
	Üniversite	7	212,57
	Toplam	377	
Dolaylı Saldırganlık	Okuma Yazma Yok	204	187,91
	İlkokul	122	199,09
	Ortaokul	29	171,16
	Lise	15	143,90
	Üniversite	7	215,29
	Toplam	377	

Saldırganlık Toplam	Okuma Yazma Yok	204	185,66
	İlkokul	122	187,70
	Ortaokul	29	198,76
	Lise	15	239,87
	Üniversite	7	159,57
	Toplam	377	

Tablo 14 incelendiğinde, annelerin eğitim düzeyi artması ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasında önemli bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu durumda anne eğitim düzeyinin, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık geneli üzerinde etkisi olmadığı söylenebilir.

3.2.7.Baba Eğitim Durumu İle Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular

Baba eğitim durumu ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 15

Baba Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Toplumsal Onur	Kadınlık Onuru	Erkeklik Onuru	Aile Onuru
Pearson Kay-Kare (χ^2)	10,761	2,309	4,790	7,003
Sd	4	4	4	4
p.	,029	,679	,310	,136

Tablo 15 görüldüğü üzere baba eğitim durumu ile kadınlık onuru alt boyutu arasında $p=.679$ ($p>.05$), erkeklik onuru alt boyutu arasında $p=.310$ ($p>.05$) ve aile onuru alt boyutu arasında $p=.136$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmazken, baba eğitim durumu ile toplumsal onur alt boyutu $p=.029$ ($p<.05$) düzeyi ile anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 16**Baba Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları**

	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması
Toplumsal Onur	Okuma Yazma Yok	60	209,62
	İlkokul	172	198,52
	Ortaokul	82	167,07
	Lise	50	166,59
	Üniversite	14	205,68
	Toplam	378	
Kadınlık Onuru	Okuma Yazma Yok	60	192,06
	İlkokul	172	195,58
	Ortaokul	82	179,55
	Lise	50	177,44
	Üniversite	14	205,21
	Toplam	378	
Erkeklik Onuru	Okuma Yazma Yok	60	195,18
	İlkokul	172	181,19
	Ortaokul	82	192,21
	Lise	50	191,49
	Üniversite	14	244,29
	Toplam	378	
Aile Onuru	Okuma Yazma Yok	60	192,43
	İlkokul	172	199,23
	Ortaokul	82	169,42
	Lise	50	176,71
	Üniversite	14	220,68
	Toplam	378	

Tablo 16 incelendiğinde, babaların eğitim düzeyi artması ile kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı gözlemlenmektedir. Ancak toplumsal onur alt boyutunda toplam puanlar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Baba eğitim düzeyi lise olan bireylerin puanları en düşük iken babası okuma yazma bilmeyen bireylerin en yüksek olduğu

belirlenmiştir. Bu durumda baba eğitim düzeyinin kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru üzerinde etkisi olmadığı, toplum onur da ise etkisi olduğu görülmüştür.

3.2.8. Baba Eğitim Durumu İle Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı Ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular

Baba eğitim durumu ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 17

Baba Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Sürekli Öfke	Öfke İçte	Öfke dışı	Öfke Kontrol
Pearson Kay-Kare (χ^2)	3,715	,569	10,211	9,244
Sd	4	4	4	4
p.	,446	,966	,037	,055

Tablo 17’de görüldüğü üzere baba eğitim durumu ile sürekli öfke alt boyutu $p=.446$ ($p>.05$), öfke içte alt boyutu arasında $p=.966$ ($p>.05$) ve öfke kontrol alt boyutu arasında $p=.055$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmazken öfke dışı alt boyutu arasında $p=.037$ ($p<.05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 18

Baba Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları

	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması
Sürekli Öfke	Okuma Yazma Yok	60	194,04
	İlkokul	172	180,16
	Ortaokul	82	207,82
	Lise	50	187,00
	Üniversite	14	186,36
	Toplam	378	

Öfke İçte	Okuma Yazma Yok	60	196,54
	İlkokul	172	186,03
	Ortaokul	82	188,20
	Lise	50	192,69
	Üniversite	14	198,21
	Toplam	378	
Öfke dışı	Okuma Yazma Yok	60	198,38
	İlkokul	172	172,52
	Ortaokul	82	217,15
	Lise	50	187,27
	Üniversite	14	206,11
	Toplam	378	
Öfke Kontrol	Okuma Yazma Yok	60	174,57
	İlkokul	172	204,13
	Ortaokul	82	163,48
	Lise	50	198,08
	Üniversite	14	195,61
	Toplam	378	

Tablo 18 incelendiğinde, babaların eğitim düzeyi artması ile sürekli öfke, öfke içte ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları orantılı olarak artmadığı gözlemlenmektedir. Baba eğitim düzeyinin sürekli öfke, öfke içte ve öfke kontrol üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür. Ancak öfke dışı alt boyutunda ise baba eğitim düzeyi ilkokul olan bireylerin puanları diğerlerine göre daha düşükken, baba eğitim düzeyi ortaokul olan bireylerin ortalamaları daha yüksek olduğu görülmüştür.

3.2.9. Baba Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Dolaylı Saldırganlık ve Saldırganlık Toplam Puanına İlişkin Bulgular

Baba eğitim durumu ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 19**Baba Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki**

	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Saldırganlık Toplam
Pearson Kay-Kare (χ^2)	3,150	1,842	3,322	5,119	3,867	3,593
Sd	4	4	4	4	4	4
p.	,533	,765	,506	,275	,424	,464

Tablo 19’da görüldüğü üzere anne eğitim durumu ile fiziksel saldırganlık alt boyutu $p=.533$ ($p>.05$), sözel saldırganlık alt boyutu arasında $p=.765$ ($p>.05$), öfke alt boyutu arasında $p=.506$ ($p>.05$), düşmanlık alt boyutu arasında $p=.275$ ($p>.05$), dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında $p=.424$ ($p>.05$) ve saldırganlık toplam puanları arasında $p=.464$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 20**Baba Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları**

	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması
Fiziksel Saldırganlık	Okuma Yazma Yok	60	197,18
	İlkokul	172	181,51
	Ortaokul	82	205,34
	Lise	50	183,70
	Üniversite	14	182,68
	Toplam	378	
Sözel Saldırganlık	Okuma Yazma Yok	60	198,89
	İlkokul	172	192,34
	Ortaokul	82	186,87
	Lise	50	172,44
	Üniversite	14	190,64
	Toplam	378	
Öfke	Okuma Yazma Yok	60	195,90
	İlkokul	172	180,83
	Ortaokul	82	195,16

	Lise	50	191,45
	Üniversite	14	228,50
	Toplam	378	
Düşmanlık	Okuma Yazma Yok	60	210,35
	İlkokul	172	185,03
	Ortaokul	82	198,42
	Lise	50	173,41
	Üniversite	14	160,32
	Toplam	378	
Dolaylı Saldırganlık	Okuma Yazma Yok	60	187,72
	İlkokul	172	190,83
	Ortaokul	82	203,30
	Lise	50	165,18
	Üniversite	14	186,82
	Toplam	378	
Saldırganlık Toplam	Okuma Yazma Yok	60	202,58
	İlkokul	172	182,40
	Ortaokul	82	203,05
	Lise	50	176,16
	Üniversite	14	188,96
	Toplam	378	

Tablo 20 incelendiğinde, bireylerin babalarının eğitim düzeyi artması ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Bu durumda bu çalışma için baba eğitim düzeyinin, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık geneli üzerinde etkisi olmadığı söylenebilir.

3.2.10. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular

Bireyin yaşamının çoğunun geçtiği yer ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 21**Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki**

	Toplumsal Onur	Kadınlık Onuru	Erkeklik Onuru	Aile Onuru
Pearson Kay-Kare (χ^2)	10,761	2,309	4,790	7,003
Sd	4	4	4	4
p.	,029	,679	,310	,136

Tablo 21’de görüldüğü üzere yaşamın çoğunun geçtiği yer ile kadınlık onuru alt boyutu arasında $p=.679$ ($p>.05$), erkeklik onuru alt boyutu arasında $p=.310$ ($p>.05$) ve aile onuru alt boyutu arasında $p=.136$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmazken, toplumsal onur alt boyutu arasında $p=.029$ ($p<.05$) düzeyi ile anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 22**Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları**

	Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer	N	Sıra Ortalaması
Toplumsal Onur	Kasaba	99	188,34
	İlçe	110	192,16
	Şehir	121	191,64
	Büyükşehir	47	176,19
	Toplam	377	
Kadınlık Onuru	Kasaba	99	181,10
	İlçe	110	198,00
	Şehir	121	197,85
	Büyükşehir	47	161,80
	Toplam	377	
Erkeklik Onuru	Kasaba	99	187,61
	İlçe	110	180,02
	Şehir	121	192,85
	Büyükşehir	47	203,04

	Toplam	377	
Aile Onuru	Kasaba	99	184,47
	İlçe	110	188,65
	Şehir	121	195,33
	Büyükşehir	47	183,05
	Toplam	377	

Tablo 22 incelendiğinde, bireyin yaşamın çoğunun geçtiği yerin kasaba, ilçe, şehir ve büyükşehir olması kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Ancak bireyin yaşamın çoğunun geçtiği yerin kasaba, ilçe, şehir ve büyükşehir olması toplumsal onur alt boyutunda toplam puanlar arasında farklılık gözlenmiştir. Toplumsal onur alt boyutunda büyükşehirde yaşayan bireylerin puanları en düşükken, ilçede yaşayan bireylerin en yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.2.11. Bireyin Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular

Yaşamın çoğunun geçtiği yer ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 23

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Sürekli Öfke	Öfke İçte	Öfke dışı	Öfke Kontrol
Pearson Kay-Kare (x^2)	1,790	1,418	3,962	1,353
Sd	3	3	3	3
p.	,617	,701	,266	,717

Tablo 23'te görüldüğü üzere yaşamın çoğunun geçtiği yer ile sürekli öfke alt boyutu $p=.617$ ($p>.05$), öfke içte alt boyutu arasında $p=.701$ ($p>.05$), öfke dışı alt boyutu

arasında $p=.266$ ($p>.05$) ve öfke kontrol alt boyutu arasında $p=.717$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 24

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları

	Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer	N	Sıra Ortalaması
Sürekli Öfke	Kasaba	99	177,05
	İlçe	110	191,60
	Şehir	121	192,48
	Büyükşehir	47	199,14
	Toplam	377	
Öfke İçte	Kasaba	99	195,54
	İlçe	110	187,07
	Şehir	121	191,45
	Büyükşehir	47	173,44
	Toplam	377	
Öfke dışı	Kasaba	99	173,08
	İlçe	110	192,10
	Şehir	121	191,19
	Büyükşehir	47	209,63
	Toplam	377	
Öfke Kontrol	Kasaba	99	185,30
	İlçe	110	188,25
	Şehir	121	186,10
	Büyükşehir	47	205,99
	Toplam	377	

Tablo 24 incelendiğinde, bireyin yaşamın çoğunun geçtiği yerin kasaba, ilçe, şehir ve büyükşehir olması sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmektedir. Bireyin yaşamın çoğunun geçtiği yerin kasaba, ilçe, şehir ve büyükşehir olması sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür.

3.2.12. Bireyin Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık ve Saldırganlık Toplam Puanlarına İlişkin Bulgular

Yaşamın çoğunun geçtiği yer ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 25

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Saldırganlık Toplam
Pearson Kay-Kare (χ^2)	3,408	,555	2,461	1,679	1,292	,918
Sd	3	3	3	3	3	3
p.	,333	,907	,482	,642	,731	,821

Tablo 25'te görüldüğü üzere bireyin yaşamın çoğunun geçtiği yer ile fiziksel saldırganlık alt boyutu $p=.333$ ($p>.05$), sözel saldırganlık alt boyutu arasında $p=.907$ ($p>.05$), öfke alt boyutu arasında $p=.482$ ($p>.05$), düşmanlık alt boyutu arasında $p=.642$ ($p>.05$), dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında $p=.731$ ($p>.05$) ve saldırganlık toplam puanları arasında $p=.821$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 26

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları

	Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer	N	Sıra Ortalaması
Fiziksel Saldırganlık	Kasaba	99	204,31
	İlçe	110	176,69
	Şehir	121	188,74
	Büyükşehir	47	186,23
	Toplam	377	

Sözel Saldırganlık	Kasaba	99	183,24
	İlçe	110	192,10
	Şehir	121	192,45
	Büyükşehir	47	185,00
	Toplam	377	
Öfke	Kasaba	99	186,78
	İlçe	110	182,13
	Şehir	121	201,22
	Büyükşehir	47	178,30
	Toplam	377	
Düşmanlık	Kasaba	99	177,32
	İlçe	110	196,03
	Şehir	121	190,96
	Büyükşehir	47	192,11
	Toplam	377	
Dolaylı Saldırganlık	Kasaba	99	198,29
	İlçe	110	181,25
	Şehir	121	188,86
	Büyükşehir	47	187,94
	Toplam	377	
Saldırganlık Toplam	Kasaba	99	189,75
	İlçe	110	182,43
	Şehir	121	195,74
	Büyükşehir	47	185,44
	Toplam	377	

Tablo 26 incelendiğinde, bireyin yaşamın çoğunun geçtiği yerin kasaba, ilçe, şehir ve büyükşehir olması fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasında önemli bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Bu durumda bu çalışma için bireyin yaşamın çoğunun geçtiği yerin kasaba, ilçe, şehir ve büyükşehir olması, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık geneli üzerinde etkisi olmadığı söylenebilir.

3.2.13. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge İle Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru Ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular

Yaşamın çoğunun geçtiği bölge ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 27

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru Ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Toplumsal Onur	Kadınlık Onuru	Erkeklik Onuru	Aile Onuru
Pearson Kay-Kare (χ^2)	1,674	,742	1,776	,428
Sd	2	2	2	2
p.	,433	,690	,412	,807

Tablo 27’de görüldüğü üzere yaşamın çoğunun geçtiği bölge ile toplumsal onur alt boyutu arasında $p=.433$ ($p<.05$), kadınlık onuru alt boyutu arasında $p=.690$ ($p>.05$), erkeklik onuru alt boyutu arasında $p=.412$ ($p>.05$) ve aile onuru alt boyutu arasında $p=.807$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 28

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları

	Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge	N	Sıra Ortalaması
Toplumsal Onur	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	156,45
	Doğu Anadolu	166	171,25
	Güneydoğu Anadolu	126	176,33
	Toplam	378	
Kadınlık Onuru	Marmara	7	

	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	160,81
	Doğu Anadolu	166	171,34
	Güneydoğu Anadolu	126	174,51
	Toplam	378	
Erkeklik Onuru	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	174,28
	Doğu Anadolu	166	163,91
	Güneydoğu Anadolu	126	179,07
Toplam	378		
Aile Onuru	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	175,92
	Doğu Anadolu	166	172,54
	Güneydoğu Anadolu	126	167,06
Toplam	378		

Tablo 28 incelendiğinde, bireyin yaşamın çoğunun geçtiği bölgenin toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanlarında herhangi bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Bu durumda bu araştırma için bireyin yaşamın çoğunun geçtiği bölgenin toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru üzerine bir etkisi olmadığı söylenebilir.

3.2.14. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge İle Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa Ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular

Yaşamın çoğunun geçtiği bölge ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışa ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 29**Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki**

	Sürekli Öfke	Öfke İçte	Öfke dışı	Öfke Kontrol
Pearson Kay-Kare (χ^2)	1,447	,728	4,949	6,656
Sd	2	2	2	2
p.	,485	,695	,084	,036

Tablo 29’da görüldüğü üzere yaşamın çoğunun geçtiği bölge ile sürekli öfke alt boyutu $p=.485$ ($p>.05$), öfke içte alt boyutu arasında $p=.728$ ($p>.05$), öfke dışı alt boyutu arasında $p=.084$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak öfke kontrol alt boyutu arasında $p=.036$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 30**Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları**

	Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge	N	Sıra Ortalaması
Sürekli Öfke	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	155,73
	Doğu Anadolu	166	174,89
	Güneydoğu Anadolu	126	171,81
	Toplam	378	
Öfke İçte	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	161,97
	Doğu Anadolu	166	170,03
	Güneydoğu Anadolu	126	175,79
	Toplam	378	
Öfke dışı	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	

	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	163,93
	Doğu Anadolu	166	182,99
	Güneydoğu Anadolu	126	157,95
	Toplam	378	
Öfke Kontrol	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	179,94
	Doğu Anadolu	166	157,03
	Güneydoğu Anadolu	126	185,93
	Toplam	378	

Tablo 30 incelendiğinde, bireyin yaşamın çoğunun geçtiği bölge Güneydoğu Anadolu bölgesi olanlarda öfke kontrolü alt boyutunda yüksek puan aldığı tespit edilirken Karadeniz bölgesindeki bireylerin de düşük puan aldığı görülmektedir.

3.2.15. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge İle Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Ve Saldırganlık Toplam Puanlarına İlişkin Bulgular

Yaşamın çoğunun geçtiği bölge ile fiziksel saldırı, sözel saldırı, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırı alt boyutları ve saldırı toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 31

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Saldırganlık Toplam
Pearson Kay-Kare (χ^2)	4,255	1,940	8,220	6,680	3,283	8,660
Sd	2	2	2	2	2	2
p.	,119	,379	,016	,035	,194	,013

Tablo 31’de görüldüğü üzere bireyin yaşamın çoğunun geçtiği bölge ile fiziksel saldırganlık alt boyutu $p=.119$ ($p>.05$), sözel saldırganlık alt boyutu arasında $p=.379$ ($p>.05$) ve dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında $p=.194$ ($p>.05$) düzeyleri anlamlı bir fark bulunmazken, düşmanlık alt boyutu arasında $p=.035$ ($p>.05$) öfke alt boyutu arasında $p=.016$ ($p<.05$) ve saldırganlık toplam puanları arasında $p=.013$ ($p<.05$) düzeyleri ile anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 32

Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları

	Yaşamın Çoğunun Geçtiği Bölge	N	Sıra Ortalaması
Fiziksel Saldırganlık	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	147,96
	Doğu Anadolu	166	180,16
	Güneydoğu Anadolu	126	167,90
	Toplam	378	
Sözel Saldırganlık	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	163,06
	Doğu Anadolu	166	178,60
	Güneydoğu Anadolu	126	164,08
	Toplam	378	
Öfke	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	150,10
	Doğu Anadolu	166	186,42
	Güneydoğu Anadolu	126	158,81
	Toplam	378	

Düşmanlık	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	139,62
	Doğu Anadolu	166	180,92
	Güneydoğu Anadolu	126	170,13
	Toplam	378	
Dolaylı Saldırganlık	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	149,79
	Doğu Anadolu	166	178,47
	Güneydoğu Anadolu	126	169,41
	Toplam	378	
Saldırganlık Toplam	Marmara	7	
	İç Anadolu	4	
	Ege	16	
	Akdeniz	10	
	Karadeniz	49	141,47
	Doğu Anadolu	166	185,39
	Güneydoğu Anadolu	126	163,53
	Toplam	378	

Tablo 32 incelendiğinde, bireyin yaşamın çoğunun geçtiği bölgenin Doğu Anadolu bölgesi olan bireylerin saldırganlık alt boyutu olan öfke, düşmanlık ve saldırganlık toplam puanları yüksek olurken Karadeniz bölgesi olan bireylerin öfke, düşmanlık alt boyutlarında ve saldırganlık toplam puanları düşük olduğu tespit edilmiştir.

3.2.16. Aile Geçim Kaynağı İle Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru Ve Aile Onuruna İlişkin Bulgular

Aile geçim kaynağı ile toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 33**Aile Geçim Kaynağı ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki**

	Toplumsal Onur	Kadınlık Onuru	Erkeklik Onuru	Aile Onuru
Pearson Kay-Kare (x^2)	1,341	1,001	1,531	1,173
Sd	4	4	4	4
p.	,854	,910	,821	,883

Tablo 33'te görüldüğü üzere aile geçim kaynağı ile toplumsal onur alt boyutu arasında $p=.854$ ($p>.05$), kadınlık onuru alt boyutu arasında $p=.910$ ($p>.05$), erkeklik onuru alt boyutu arasında $p=.821$ ($p>.05$) ve aile onuru alt boyutu arasında $p=.883$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 34**Aile Geçim Kaynağı ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuru Alt Boyutları Toplam Puanları**

	Aile Geçim Kaynağı	N	Sıra Ortalaması
Toplumsal Onur	Tarım	71	192,19
	Hayvancılık	63	190,62
	Ticaret	74	199,39
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	183,50
	Diğeri	119	183,72
	Toplam	378	
Kadınlık Onuru	Tarım	71	183,31
	Hayvancılık	63	191,75
	Ticaret	74	185,76
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	201,23
	Diğeri	119	189,30
	Toplam	378	
Erkeklik Onuru	Tarım	71	187,85
	Hayvancılık	63	185,60
	Ticaret	74	197,84
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	200,53
	Diğeri	119	182,63

	Toplam	378	
Aile Onuru	Tarım	71	179,23
	Hayvancılık	63	188,74
	Ticaret	74	196,55
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	193,37
	Diğeri	119	189,98
	Toplam	378	

Tablo 34 incelendiğinde, bireyin aile geçim kaynağının tarım, hayvancılık, ticaret, memuriyet ve diğer olması toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutları toplam puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Bu durumda bireyin ailesinin geçim kaynağı toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru üzerine etkisi olmadığı gözlemlenmiştir.

3.2.17. Aile Geçim Kaynağı ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulgular

Aile geçim kaynağı ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 35

Aile Geçim Kaynağı ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Sürekli Öfke	Öfke İçte	Öfke dışı	Öfke Kontrol
Pearson Kay-Kare (χ^2)	5,640	4,793	4,061	1,845
Sd	4	4	4	4
p.	,228	,309	,398	,764

Tablo 35'te görüldüğü üzere aile geçim kaynağı ile sürekli öfke alt boyutu $p=.228$ ($p>.05$), öfke içte alt boyutu arasında $p=.309$ ($p>.05$), öfke dışı alt boyutu arasında $p=.398$ ($p>.05$) ve öfke kontrol alt boyutu arasında $p=.764$ ($p>.05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 36**Aile Geçim Kaynağı ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışı ve Öfke Kontrol Alt Boyutları Toplam Puanları**

	Aile Geçim Kaynağı	N	Sıra Ortalaması
Sürekli Öfke	Tarım	71	163,22
	Hayvancılık	63	194,07
	Ticaret	74	194,28
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	205,97
	Diğeri	119	192,73
	Toplam	378	
Öfke İçte	Tarım	71	175,92
	Hayvancılık	63	192,20
	Ticaret	74	200,55
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	211,07
	Diğeri	119	180,06
	Toplam	378	
Öfke dışı	Tarım	71	169,04
	Hayvancılık	63	193,79
	Ticaret	74	200,68
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	201,60
	Diğeri	119	187,30
	Toplam	378	
Öfke Kontrol	Tarım	71	198,73
	Hayvancılık	63	189,79
	Ticaret	74	198,22
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	182,10
	Diğeri	119	181,59
	Toplam	378	

Tablo 36 incelendiğinde, bireyin ailesinin geçim kaynağının tarım, hayvancılık, ticaret, memuriyet ve diğer olması sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmektedir. Bireyin ailesinin geçim kaynağının sürekli öfke, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür.

3.2.18. Aile Geçim Kaynağı İle Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Ve Saldırganlık Toplam Puanlarına İlişkin Bulgular

Aile geçim kaynağı ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmıştır.

Tablo 37

Aile Geçim Kaynağı ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları Arasındaki İlişki

	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Saldırganlık Toplam
Pearson Kay-Kare (x ²)	2,651	3,106	6,055	11,680	4,121	2,870
Sd	4	4	4	4	4	4
p.	,618	,540	,195	,020	,390	,580

Tablo 37’de görüldüğü üzere bireyin ailesinin geçim kaynağı ile fiziksel saldırganlık alt boyutu p=.618 (p>.05), sözel saldırganlık alt boyutu arasında p=.540 (p>.05), öfke alt boyutu arasında p=.195 (p>.05), (p>.05) dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında p=.390 (p>.05) ve saldırganlık toplam puanları arasında p=.580 (p>.05) düzeyleri anlamlı bir fark bulunmazken, düşmanlık alt boyutu arasında p=.020 (p<.05) düzeyi ile anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 38

Aile Geçim Kaynağı Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık Alt Boyutları ve Saldırganlık Toplam Puanları

	Aile Geçim Kaynağı	N	Sıra Ortalaması
Fiziksel Saldırganlık	Tarım	71	198,09
	Hayvancılık	63	204,83
	Ticaret	74	182,76
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	179,00
	Diğeri	119	184,95
	Toplam	378	
Sözel Saldırganlık	Tarım	71	193,53

	Hayvancılık	63	199,99
	Ticaret	74	200,33
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	173,91
	Diğeri	119	181,49
	Toplam	378	
Öfke	Tarım	71	164,18
	Hayvancılık	63	197,92
	Ticaret	74	204,31
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	199,31
	Diğeri	119	186,73
	Toplam	378	
Düşmanlık	Tarım	71	166,41
	Hayvancılık	63	177,66
	Ticaret	74	205,42
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	166,75
	Diğeri	119	209,40
	Toplam	378	
Dolaylı Saldırganlık	Tarım	71	175,42
	Hayvancılık	63	212,29
	Ticaret	74	189,18
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	183,38
	Diğeri	119	188,66
	Toplam	378	
Saldırganlık Toplam	Tarım	71	173,39
	Hayvancılık	63	196,68
	Ticaret	74	199,34
	Memuriyet(Kamu Çalışanı)	51	180,69
	Diğeri	119	192,97
	Toplam	378	

Tablo 38 incelendiğinde, bireyin ailesinin geçim kaynağının tarım, hayvancılık, ticaret, memuriyet ve diğer olması fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Ancak bireyin ailesinin geçim kaynağının tarım,

hayvancılık, ticaret, memuriyet ve diğler olması düşmanlık alt boyutu toplam puanları arasında farklılık oluşturduğu görölmektedir. Tablo 3.2.48 incelenmeye devam edildiğinde düşmanlık saldırganlık alt boyutunda bireyin aile geçim kaynağı tarım olan bireylerin toplam puanları diğler bireylere göre daha düşük iken, aile geçim kaynağı tarım, hayvancılık, ticaret ve memuriyet dışında diğler(geçici işçi, mevsimlik işçi vb.) olan bireylerin toplam puanları daha yüksek olduğu görölmektedir.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın amacı ve hipotezleri doğrultusunda toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucu elde edilen bulguların tartışma ve yorumlamaları yer almaktadır. Sonuçların takip edilmesini kolaylaştırmaya yönelik olarak, araştırmanın yanıtlamayı amaçladığı soru ve hipotezler göz önüne alınarak dört başlık altında yer almaktadır.

4.1. Onur Kültürü, Saldırganlık ve Öfke Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Onur kültürü, saldırganlık ve öfke arasındaki ilişkinin ortaya konulmasına yönelik analizler sonucunda; toplumsal onur ile fiziksel, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puan ile; öfke dışı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Kadınlık onuru ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve saldırganlık toplam puanı arasında; öfke dışı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkeklik onuru ile saldırganlık alt ölçeği olan öfke arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Aile onuru ile fiziksel saldırganlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırganlık toplam puanı ile sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışı arasında pozitif; öfke kontrolü arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte beklendiği gibi toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Benzer biçimde fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Sürekli öfke ve öfke tarz ölçeğinin alt ölçekleri olan sürekli öfke, öfke dışı ve öfke içte kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir.

Onur kültürü saldırganlık ve öfke ilişkisinin incelendiği çalışmalara bakıldığında bulgularımıza benzer biçimde; Nisbett ve Cohan (1996) Amerika ve Akdeniz ülkelerindeki aile ve erkeklik onuru ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulguların sonuçlarına bakıldığında, aile onurunun üzerinde etkisi olan erkeklik onuru ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur. Howell ve ark. (2016,) toplumsal, aile ve erkeklik onuru yüksek toplumlar ile fiziksel ve sözel saldırganlığın arasında pozitif yönlü anlamlı bir korelasyon olduğunu tespit etmiştir. Işık

(2008) de erkeklik onuru yüksek olan erkeklerin namusu koruma adına kadınlara fiziksel saldırganlık gösterdiğini ortaya koymuştur.

4.2. Demografik Değişkenler ile Onur Kültürü Alt Boyutlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

4.2.1. Cinsiyet ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması

Cinsiyet ile erkeklik onuru ve aile onuru alt boyutu arasında düzeyleri ile anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Cinsiyet ile toplumsal onur alt boyutu arasında ve kadınlık onur alt boyutu arasında düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuş; kadınların toplumsal onur ve kadınlık onuru puanlarının erkeklerden yüksek olduğu görülmüştür. Böylelikle onur kültürü benimseme düzeyi açısından kadın ve erkek arasında bir farklılık olduğu ve erkeklerde onurun daha fazla gözlendiğine yönelik araştırmanın birinci hipotezi kısmen doğrulanmaktadır.

Bulgularımızdan farklı olarak Nisbett ve Cohan (1996) bireyci kültüre sahip Yeni Zelanda, İngiltere ve Amerika hem erkekler hem de kadınlar arasında daha düşük erkeklik ve kadınlık onur kaygısı göstermektedir. Bunun yanı sıra bulgularımıza benzer biçimde Yeni Zelanda'da erkeklik ve kadınlık onuru cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. İspanyol katılımcılarda ise kadınlık onuru her iki cinsiyet için eşit derecede düşük, İngiltere ve Amerika'da ise kadınlar erkeklerden daha kadınlık onuru kaygısı göstermiş fakat cinsiyetler erkeğin onur endişelerinde farklılık göstermemiştir. Cihangir (2013) de aile ve erkeklik onuru benimsenme düzeyi yüksek olan (Fas-Türkiye) ülkelerde cinsiyete göre onur alt boyutlar farklılık gösterdiğini fakat düşük olan (yerli Hollandalı) ülkelerde fark görülmediğini ortaya koymuştur. Bunun sebebi olarak aile ve erkeklik onurunun “onur kültürü” yüksek ülkelerdeki erkeklerde daha yüksek görülmesi ve aile namusu korunumun erkeğe ait olmasıdır. Fakat namusun kadına yönelik bir kavram olması kaynaklı kadınların aile onurlarına tehdit gelmemesi için kadınlık onuruna daha bağlı olmasına yol açmaktadır.

4.2.2 Ebeveynlerin Eğitim Durumu ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne eğitim durumu ile toplumsal onur, kadınlık, erkeklik ve aile onuru alt boyutu arasında düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır. Baba eğitim durumu ile kadınlık, erkeklik ve aile onuru alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmazken, baba eğitim durumu ile toplumsal onur alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Böylelikle bireylerin ebeveynlerinin eğitim seviyesi ile gözlemlenen onur kültürü benimsenme arasında bir ilişki olmadığına yönelik araştırmanın üçüncü hipotezi kısmen doğrulanmaktadır.

Bulgularımızdan farklı olarak Zafra ve arkadaşları (2019) ebeveyn eğitim düzeyi düşük olan çocukların kendi cinsiyetlerine uygun biçimde erkeklik ve kadınlık onurun öğrenme düzeyi daha fazla olmakta; düşük eğitim seviyesinin toplumsal ve aile onuru arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu savunulmuştur. Bu durumun düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin aile onuru ve namusa yüksek eğitim düzeyine sahip olanlardan daha fazla önem vermesi ile açıklanabilmektedir.

4.2.3. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Yer ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması

Bireyin yaşamının çoğunun geçtiği yer ile kadınlık, erkeklik ve aile onuru alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmazken, toplumsal onur alt boyutu arasında düzeyi ile anlamlı bir farklılık bulunmuş; toplumsal onur alt boyutunda büyükşehirde yaşayan bireylerin puanları en düşükken, ilçede yaşayan bireylerin en yüksek olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle bireylerin onur kültürünü benimseme açısından yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer ile bir ilişkisi olduğu, kırsal kesimlerde onur daha fazla gözleneceğine yönelik araştırmanın dördüncü hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Bulgularımızdan farklı biçimde literatür çalışmalarına bakıldığında Türkiye’de küçük il ya da ilçelerde yaşayan bireylerin kadınlık ve aile onurunun yüksek olduğunu bunun üzerinden namus cinayetlerinin görüldüğünü ortaya koymuştur. Bulgularımızla benzer biçimde büyükşehirlerde yaşayan bireylerin toplumsal onur gösterme oranlarının diğer yerleşim yerlerine oranla daha düşük olduğu ortaya konulmuştur (Koğacıoğlu, 2004). Moritz (2008) de erkeklik ve kadınlık onurunun köy ve ilçelerde daha fazla görüldüğünü ortaya koymuştur. Bu durumu açıklar biçimde küçük yerlerde daha çok

toplum baskısı olduğu büyükşehirlerde gelindiğinde bu durumun azaldığı olarak açıklanabilmektedir.

4.2.4. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Bölge ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması

Bireyin yaşamının çoğunun geçtiği bölge ile toplumsal onur, kadınlık, erkeklik ve aile onuru alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Böylelikle onur kültürünün benimsenmesi açısından bireyin yaşadığı coğrafi bölge ile bir ilişkisi olduğu; Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde daha fazla gözlemlendiğine yönelik araştırmanın beşinci hipotezi reddedilmiştir.

Bulgularımızdan farklı olarak literatür çalışmalarına bakıldığında bireyin bulunduğu coğrafi bölgenin toplumsal onur, kadınlık onuru, erkeklik onuru ve aile onuru etkilediği görülmüştür. Yapılan diğer çalışmalarda Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri gibi kırsal bölgeler olan yerlerde toplumsal onur, kadınlık, erkeklik ve aile onuru puanlarının yüksek olduğu belirtilmektedirler.

4.2.5. Aile Geçim Kaynağı ile Toplumsal Onur, Kadınlık Onuru, Erkeklik Onuru ve Aile Onuruna İlişkin Bulguların Tartışılması

Aile geçim kaynağı ile toplumsal onur, kadınlık, erkeklik ve aile onuru alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Böylelikle bireylerin geçim kaynağı ya da ailelerinin geçim kaynağı ile bireylerin onur kültürü benimseme düzeyi arasında bir ilişki olduğu; hayvancılık ile geçinen bireylerin daha fazla onur kültürünü benimsediğine yönelik araştırmanın altıncı hipotezi reddedilmiştir.

Literatüre bakıldığında onur kültürü alt boyutları ile ailelerin geçim kaynakları üzerine çalışmaların olmamasına rağmen yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ve statüsü yüksek bireylerin onur kültürünü benimseme düzeyi düşük olduğu belirtilmektedir (Brysk, 2018).

4.3. Demografik Değişkenler İle Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa Ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

4.3.1. Cinsiyetin Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışa ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Cinsiyet ile sürekli öfke, öfke içte alt boyutu arasında ve öfke kontrol alt boyutu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Cinsiyet ile öfke dışa alt boyutu arasında düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş, erkeklerin kadınlardan daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Böylelikle bireylerin kadın ya da erkek olması ile öfke duygusunu sahip olma arasında bir ilişki olduğu ve erkeklerin öfkeyi daha çok dışa vurdukları ve erkeler sürekli öfkeli olurlar. Kadınların öfke kontrol ile öfkeyi içte tuttuğuna yönelik araştırmanın on üçüncü hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Bulgulara benzer biçimde Bostancı ve ark. (1992) üniversite öğrencilerinde cinsiyete göre öfke yaşantılarına bakıldığında; öfkeyle ilgili davranışlarda saldırgan davranış puanlarının kızlara oranla daha yüksek; kadınların öfke içe vurum ve pasif-agresif tepkilerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Yöndem ve Bıçak (2008) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarında; cinsiyete göre öfke kontrolü yönünden her iki cinsiyette farklılık bulunmamakta fakat erkeklerin kızlara oranla öfke düzeyinin, içe ve dışa vurumu arasında anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Elkin ve Karadağlı (2016) da yaptıkları çalışmada cinsiyet ile öfke içe ve dışa vurumu arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş, erkeklerin içe ve dışa öfke vurumu puanları kızlara oranla daha yüksek bulunmuştur.

4.3.2. Ebeveyn Eğitim Durumu ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke dışa ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne eğitim durumu ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışa ve öfke kontrol alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Babaların eğitim düzeyinin sürekli öfke, öfke içte ve öfke kontrol alt boyutları toplam puanları üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür. Fakat öfke dışa alt boyutunda ise baba eğitim düzeyi ilkököl olan bireylerin puanları diğerlerine göre daha düşükken, baba eğitim düzeyi ortaokul olan bireylerin ortalamaları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle bireylerin ebeveynlerinin eğitim seviyesi ile öfke duygusunu ifade etme biçimi arasında bir ilişki vardır. Eğitim seviyesi artıçça

öfke kontrolü ve öfkenin içe yönelik ifade tarzı yönelik araştırmanın on beşinci hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Bulgularımıza benzer biçimde Diril (2011) lise öğrencilerinin ebeveyn (anne-baba) eğitim düzeyi ile sürekli öfke, öfke içte, dışta ve öfke kontrolü puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını bulmuştur. Gönültaş ve Atıcı (2014) da öğrencilerin sürekli öfke puanlarının ebeveyn (anne-baba) eğitim durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılık göstermediği bulunmuştur

4.3.3. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışta ve Öfke Kontrolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bireyin yaşamının çoğunun geçtiği yer ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrolü arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Böylelikle bireylerin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer ile öfke duygusuna sahip olma arasında bir ilişki olduğu; kırsal kesimlerde yaşayan bireylerde sürekli öfkenin daha yüksek olduğuna yönelik araştırmanın on altıncı hipotezi reddedilmiştir.

Bulgularımıza benzer biçimde Veysel ve arkadaşları (2015) yaşamın çoğunun geçtiği yer ile sürekli öfke, öfke kontrolü, öfke içte ve öfke dışta ifade tarzı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elkin ve Karadağlı (2016) da bireylerin yaşamlarının çoğunun geçtiği yer ile öğrencilerin sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık bulunmamıştır. Bulgularımızdan farklı olarak Kısaç (1997) yerleşim yeri ile sürekli öfke ve öfke içte puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu; köyde yaşayanların sürekli öfke ve öfke içte puanlarının diğer yerleşim yerlerine oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Başka bir ifade ile küçük yerlerde yaşayan bireylerin büyükşehirlere oranla öfkelerini daha az kontrol edebildikleri ve içlerinde tutabilmektedir. Bu noktada bulguları açıklar biçimde bireylerin özellikle çocukluk döneminde yaşadığı yerin öfke davranış ve biçimlerini şekillendirmesinin olduğu söylenebilmektedir.

4.3.4. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Bölge ile Sürekli, Öfke İçte, Öfke Dışta ve Öfke Kontrol Alt Boyutlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bireyin yaşamının çoğunun geçtiği bölge ile sürekli, öfke içte ve öfke dışta alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak öfke kontrol alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Güneydoğu Anadolu bölgesinde öfke kontrolü en yüksek

bulurken en düşüğü de Karadeniz bölgesi olmaktadır. Böylelikle bireylerin yaşadığı bölge ile öfke kontrolü ve öfke ifade tarzı arasında bir ilişki olduğu; Marmara, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yaşayanların öfkeyi kontrol ettiklerini ve öfkeyi içe yönelik bir ifade tarzı benimsemektedir. Ancak Güneydoğu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinde yaşayanların öfkeyi dışa yansıttığına yönelik bir ifade tarzı ve sürekli bir öfkeye sahip olduğuna yönelik araştırmanın on yedinci hipotezi reddedilmiştir.

Bulgularımızdan farklı biçimde Korkut (2012) yaşamının çoğunun geçtiği bölge ile sürekli öfke ve öfke dışa puanları arasında fark olduğu bulunmuş; İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu gibi daha kırsal bölgelerinde yaşayan bireylerin öfkelerini daha yoğun ve dışa yönelik bir ifade tarzı olduğunu tespit edilmiştir. Kahramanol (2016) Doğu bölgelerinden gelen katılımcıların diğer bölgelere oranla öfke seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bunu açıklar biçimde bu bölgelerde farklı sebeplerle de olsa çocukların duygularını ifade etmemesi konusunda uyarılarak yetiştirildiği ve baskılandığı fakat öfkelerini göstermeleri konusunda teşvik edildiği üzerinden açıklanmıştır. Araştırma bulgularımıza bakıldığında yaşanan bölgenin daha çok İç Anadolu ve Güneydoğu olmasına rağmen anlamlı bir farklılığın olmayışı dağılımın normal olmayışın kaynaklı olmasından olabilmektedir. Çalışmanın örnekleminin de eğitim seviyesi yüksek bireylerden oluşmasının da bu sonuçlara yol açtığı söylenebilmektedir.

4.3.5. Aile Geçim Kaynağı ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışa ve öfke kontrol alt boyutlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Aile geçim kaynağı ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışa ve öfke kontrol alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Böylelikle bireylerin aile geçim kaynağı ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzı arasında bir ilişki olduğu; tarım ve hayvancılık ile geçinen bireylerin daha çok sürekli bir öfkeye sahip olduklarını ve öfkeyi daha çok dışa vurmaktayken ticaret ile uğraşan bireyler ile memuriyet ile geçinen bireyler daha çok öfkeyi içte yaşamakta ve öfkesini kontrol etmesine yönelik araştırmanın on sekizinci hipotezi reddedilmiştir.

Literatüre bakıldığında bulgularımıza benzer biçimde aile geçim kaynağı ve gelir düzeyi ile sürekli öfke, öfke içte, öfke dışa ve öfke kontrol alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Haukkala,2002; Güleç ve ark., 2007). Bulgularımızdan farklı olarak birçok farklı çalışma düşük aile geçim kaynaklarına sahip bireylerin öfke yaşadıklarına dair bulgular ortaya koymuşlardır (Barefoot ve ark., 1991; Turner ve ark, 2007; Hakulinen

ve ark., 2013). Bulgularımızı açıklar biçimde bireylerin ailelerinin geçim kaynağının dışında kendi gelir düzeylerinin öfke değişkenini daha çok yordadığı gösterilebilmektedir.

4.4. Demografik Değişkenler ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulguların Tartışılması

4.4.1. Cinsiyet ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular

Cinsiyet ile öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna ek olarak fiziksel saldırganlık ve saldırganlık toplam puanı arasında anlamlı bir fark bulunmuş; erkeklerin kadınlara oranla daha fazla fiziksel ve saldırganlık toplam puanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle bireylerin cinsiyeti ile sergilenen saldırgan davranışların türü arasında bir ilişki olduğu; kadınların sözel ve dolaylı saldırgan davranış sergilemesi daha fazla olurken erkeklerin düşmanca ve fiziksel saldırgan davranış sergilemesi daha fazla olduğuna yönelik araştırmanın yedinci hipotezi kısmen kabul doğrulanmıştır.

Bulgularımıza benzer biçimde Çınar (2016) ilköğretim 3. ve 4. Sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada kızlara oranla saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bulgularımızdan farklı olarak Toptaş (2018) cinsiyet ve saldırganlık biçimlerini incelediği çalışma; erkeğin fiziksel ve sözel saldırganlık alt ölçeklerinde kadınlardan; kadınların ise dolaylı saldırganlık alt ölçeğinde erkeklerden anlamlı yönde farklılaştığını tespit etmiştir. Björkqvist (2018) de bulgularımızdan farklı biçimde kadınların dolaylı saldırganlığının erkeklerden; bulgularımıza benzer biçimde erkeklerin ise fiziksel saldırganlık ve öfkeyi kadınlardan daha fazla gösterdiğini tespit etmiştir.

4.4.2. Ebeveyn Eğitim Durumu ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular

Anne eğitim durumu ile fiziksel, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Babalarının eğitim düzeyi artması ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Böylelikle bireylerin ebeveynlerinin eğitim

seviyesi ile saldırgan davranışlar sergilemesi yönünden bir ilişki vardır; eğitim seviyesi artıkça fiziksel ve öfke türü saldırgan davranış sergilemesi azalırken sözel, düşmanca ve dolaylı saldırgan davranış sergilemesinin artış göstermesine yönelik araştırmanın dokuzuncu hipotezi reddedilmiştir.

Bulgularımıza benzer biçimde Kaya ve arkadaşları (2019) anne eğitim durumu ile fiziksel, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bunun yanı sıra baba eğitim düzeyinin saldırganlık düzeyini yordadığı da tespit edilmiştir. Cabello ve arkadaşlar (2017) ebeveyn eğitiminin ve engelleyici kontrol kapasitesi gibi, bu davranışların azaltılmasında bazı değişkenlerin önemli olabileceğini gösteren bazı kanıtlar bulunmaktadır. Bulgularımızdan farklı olarak Nocentini ve arkadaşları (2010), daha düşük bir anne eğitimi düzeyinin yüksek düzeyde fiziksel saldırganlığı ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Bunu açıklar biçimde çocuğun erken yaşamında birincil model alınanın anne olması ve eğitim düzeyi düşük olduğunda özellikle erkek çocuğun saldırgan olarak yetiştirilebileceği; babanın ise fiziksel saldırganlığın modeli olmasıdır.

4.4.3. Yaşamın Çoğunun Geçtiği Yer ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular

Bireyin yaşamının çoğunun geçtiği yer ile fiziksel, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Böylelikle bireylerin yaşamının çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimleri ile saldırgan davranış sergilemesi açısından bir farklılık olduğu; kırsal kesimlerde yaşayan bireylerde saldırgan davranışlar sergilemesi daha fazla olduğuna yönelik araştırmanın onuncu hipotezi reddedilmiştir.

Bulgularımıza benzer biçimde Erden (2007) öğretmenlerin yerleşim yeri ile fiziksel ve dolaylı saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir fark bulmamıştır. Bulgularımızdan farklı biçimde Camadan ve Yazıcı (2017) bireyin yaşamının çoğunun geçtiği yer ile fiziksel, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuçlara bakıldığında kırsal kesimde olan kasaba ve köyde yaşayanların en yüksek; büyükşehirde olanların ise en düşük saldırganlık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Fakat bireylerin zaman içerisinde üniversite ya da iş için büyük şehirlere gittiğinde saldırganlık

düzeylerinin düştüğü de ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra bireylerin kırsal bölgelerden büyükşehre gelmeleri ile yeni olanaklarla tanıştığı, bu olanaklara sahip olmayı isteyip, aynı imkânlarla ulaşamamaları durumunda da saldırgan davranışların ortaya çıkabileceği de öne sürülmektedir (Erden, 2007).

4.4.4. Bireyin Yaşamının Çoğunun Geçtiği Bölge ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular

Bireyin yaşamının çoğunun geçtiği bölge ile fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmazken; düşmanlık, öfke saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Düşmanlık, öfke alt boyutları ve saldırganlık toplam puanda Doğu Anadolu bölgesi en yüksek bulunmuştur. Karadeniz bölgesi ise en düşük bulunmuştur. Böylelikle bireylerin yaşamının çoğunluğunu geçirdikleri coğrafik bölge ile saldırgan davranış sergilemesi açısından bir farklılık olduğu; kırsal kesimlerde (Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu) yaşayan bireylerde saldırgan davranışların daha fazla olmasına yönelik araştırmanın on birinci hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Literatüre bakıldığında Doğu bölgelerinde fiziksel ve sözel şiddetin daha fazla olduğu ve mücadelenin daha fazla olması kaynaklı kültürel çerçevede bunun desteklendiği için bulguların bu yönde olduğu savunulmuştur (Özen ve ark., 2004). Camadan ve Yazıcı (2017) bireyin yaşamının çoğunun geçtiği bölge ile fiziksel, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum bireyin yaşamını geçirdiği bölgeden öte gelişen iç göçler, kitle iletişim araçları ve medyadan daha çok etkilenmesi ile açıklamıştır. Bu durum bizim araştırmamızın da sonucunu açıklar nitelikte olmaktadır.

4.4.5. Aile Geçim Kaynağı ile Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlığa İlişkin Bulgular

Aile geçim kaynağı ile fiziksel, sözel saldırganlık, öfke, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmazken, düşmanlık alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmuş; bireyin aile geçim kaynağı tarım olan bireylerin toplam puanları diğer bireylere göre daha düşük iken, aile geçim kaynağı tarım, hayvancılık, ticaret ve memuriyet dışında diğer (geçici işçi, mevsimlik işçi vb.) olan bireylerin toplam puanları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle Saldırgan

davranışlar açısından katılımcılar arasında geçim kaynağına bağlı farklılıklar olduğu; tarım ve hayvancılıkla geçinen katılımcılar fiziksel ve öfke türü saldırgan davranışları, ticaret ve memuriyetle geçinen katılımcılar ise, sözel, dolaylı ve düşmanca saldırgan davranışları daha fazla sergilediğine yönelik araştırmanın on ikinci hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Literatüre bakıldığında yapılan çalışmalar ailelerin gelir düzeyi ile ilgilenmiş fakat geçim kaynakları ile saldırganlık düzeyi ile çalışmalar yapmamıştır (Kılıçarslan, 2009; Camadan ve Yazıcı, 2017). Fakat çalışmalar bireylerin geçim kaynaklarının geçici mevsimlik işçiliği yaşayan ve kırsal alanlarda tarımla ilgilenen bireylerin daha saldırgan olduğuna yönelik veriler bulunmaktadır (Kesici, 2007).

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, temel olarak onur kültürü ile saldırganlık ilişkisi ve bu ilişkide sürekli öfke ve öfke kontrolünün nasıl bir rol oynadığı ortaya konulması amacıyla yürütülmüştür. Bu temel amacın yanı sıra yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaşamın çoğunlukla geçtiği yer ve bölge, anne-baba eğitim durumu ve aile geçim kaynağı gibi değişkenlerin onur kültürü, saldırganlık ve öfkeyi ne ölçüde yordadıkları da incelenmiştir.

Sonuçlar kültürel yapıda değişim gösteren ve davranışları biçimlendiren onur kültürünün saldırganlık davranışı ve öfke duygusuna aracılık ettiğini, saldırganlık ile sürekli öfke ve öfke tarzları arasında da ilişkinin olduğu bulunmuştur. Bunlara ek olarak cinsiyet, yaşamın çoğunun geçtiği yer onur kültürü alt boyutlarını; baba eğitim durumunun onur kültürü, saldırganlık ve öfke; yaşamın çoğunun geçtiği bölge, aile geçim kaynağı değişkenlerinin saldırganlık düzeylerini anlamlı biçimde yordadığı bulunmuştur.

Araştırma bulguları onur kültürünün sürekli öfke ile öfke ifade tarzı ile saldırganlık davranışı ilişkisinde aracı ya da düzenleyici rol oynadığını göstermekle birlikte, yurtiçi literatür çalışmalarında sınırlı sayıda çalışmalar olması kaynaklı yurtdışı çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu sebepten dolayı az sayıda da olsa onur kültürünün aracılık rolünün olmadığı değişkenleri gösteren araştırmalara da rastlanmaktadır. Buradan hareketle onur kültürünün sürekli öfke ile öfke ifade tarzının saldırganlık ilişkisine aracılık ettiklerini gösteren bulgularımızın sınırlı olan yurtiçi araştırmalarına yol gösterici olarak literatüre katkıda bulunduğu söylenebilmektedir.

Tersi biçimde bulunan bulguların yurtdışı kaynaklarından referans alınmasından, çalışmamızın onur kültürü yüksek olan ülkemizde yapılması diğer çalışmaların ise farklı ülkelerle karşılaştırılmasından kaynaklı geniş sonuçlara sahip olmasından kaynaklı olabilmektedir. Elde edilen bulgular ve ulaşılabilen literatür kapsamında ülkemizde var olan onur kültürünün sürekli öfke ile öfke ifade tarzı ile saldırganlık davranışı ilişkisinde aracı ya da düzenleyici rolünün bölgeler arasındaki farkını ortaya koyması açısından sınırlı olan literatüre farklı bir perspektiften katkıda bulunulacağı ve yol göstereceği düşünülebilir.

Onur kültürü, sürekli öfke ile öfke ifade tarzı ile saldırganlık davranışı değişkenleri üzerinde aracılı ya da düzenleyici rolü olduğu düşünülen demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaşamlarının çoğunluğunun geçtiği yer, yaşamlarının çoğunluğunun geçtiği bölge, anne ve babanın eğitim durumları ve ailenin geçim kaynağı) beklenenin dışında olduğu görülmüştür. Bulunan bu bulguların literatürde ihmal edilen bir noktaya işaret ettiği söylenebilir. Literatürde ele alınan değişkenler belli demografik değişkenlerle ilişkilendirilmiş fakat zaman içerisinde elde edilen ve gelişen bazı şartlar kaynaklı değişime uğramaktadır. Buna ek olarak örneklemimizin normal dağılım göstermemesi de bu duruma yol açan sınırlılıklardan biri olabilmektedir. Ayrıca bu çalışmanın sınırlılıklarından biri de katılımcılara ölçekler verilerek veri toplanmasıdır. Zira literatüre bakıldığında bu konuda yapılan çalışmaların çoğu yarı deneysel yöntemle yapıldığı görülmektedir.

Araştırmamızın sonuçlarını, literatüre yaptığı katkıları ve sınırlılıkları üzerinden ileride yapılacak çalışmalarda; onur kültürü değişkenine yönelik çalışmaların artırılması, bölgeler etrafında öfke ve saldırganlığın ara değişken olup olmadığının ortaya konulması önemli olmaktadır. Bu nedenle, bulgularımızın sınırlı sonuçlarının öfke ve saldırganlık konusuna uyarlanırken sınırlılıkların göz önünde bulundurulmasında yarar vardır. Diğer yandan, özellikle bazı demografik değişkenlerin onur kültürü alt boyutları, öfke ve saldırganlığı düzeylerine ilişkin bulgularımız değerlendirilirken, istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte bu değişkenlerin açıkladıkları varyansın farklı olduğunun dikkate alınması da gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. ve Padır, A. M. (2015). Onur ölçeğinin Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirliği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 101-110.
- Akpınar, F. (2010). *Borderline Kişilik Bozukluğu Olan Bireylerin Öfke Tarzları ve Saldırganlık Davranışı Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Amnesty International (2004). *Turkey: Women Confronting Family Violence*. AI Index: EUR 44/013/2004.
- Alcázar Olán, R. J. ve Deffenbacher, J. L. (2013). State–trait anger theory and hypotheses. <https://repositorio.iberopuebla.mx/bitstream/handle/20.500.11777/3671/STATE.pdf?sequence=1>
- Allen, J.J., Anderson C. A. ve Bushman, B.J. (2018) The General Aggression Model. *Current Opinion in Psychology*, 19, 75-80. <http://dx.doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.034>
- Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2002) Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53, 27-51
- Anderson, K. L. (2002). Perpetrator or victim? Relationships between intimate partner violence and well-being. *Journal of Marriage and Family*, 64, 851–863
- APA (b.t) *Anger* <https://www.apa.org/topics/anger/>
- Balkaya, F. Şahin, H. N, (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14 192– 202.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1977) *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs : Prentice Hall. New Jersey 07632
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Barefoot, J. C., Peterson, B. L., Dahlstrom, W. G., Siegler, I. C., Anderson, N. B. ve Williams, R. B. (1991). Hostility patterns and health implications: Correlates of cook-medley hostility scale scores in a national survey. *Health Psychology*, 10, 18-24.
- Baron, R. A., ve Richardson, D. R. (1994). *Human Aggression* (2nd ed.). New York: Plenum.
- Benavidez, T. M., Neria, A. L., & Jones, D. N. (2016). The bond that breaks: Closeness and honor predict morality-related aggression. *Evolutionary Psychological Science*, 2, 140-148. DOI 10.1007/s40806-016-0044-x

- Björkqvist, K. (2018). Gender differences in aggression. *Current Opinion in Psychology*, 19, 39-42.
- Blair, R. J. (2016). The neurobiology of impulsive aggression. *Journal of child and adolescent psychopharmacology*, 26, 4-9. doi: 10.1089/cap.2015.0088
- Bostancı, N. Çoban, Ş., Tekin, Z. ve Özen, A. (1992). Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre öfke ifade etme biçimleri. *Kriz Dergisi*, 14, 9-18.
- Brehm, S. S., Kassin, S. M. ve Fein, S. (2002). *Social Psychology* (5. Baskı). Houghton Mifflin: Boston.
- Brown, R. P., Baughman, K., & Carvallo, M. (2018). Culture, masculine honor, and violence toward women. *Personality and social psychology bulletin*, 44, 538-549. DOI: 10.1177/0146167217744195
- Brysk, A. (2018). *The Struggle for Freedom from Fear: Contesting Violence against Women at the Frontiers of Globalization*: Oxford University Press.
- Buss, A. H. ve Perry, M., (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459
- Cabello, R., Cobo-Gutiérrez, M.J. ve Berrocal-Fernández, P. (2017). Parental education and aggressive behavior in children: a moderated-mediation model for inhibitory control and gender. *Frontiers Psychology*, 8, 1181-1189. Doi: 10.3389/fpsyg.2017.01181
- Camadan, F. ve Yazıcı, H. (2017). Üniversite öğrencilerinde gözlenen saldırganlık eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7, 225-234.
- Can, S., (2002). "Aggression Questionnaire" Adlı Ölçeğin Türk Popülasyonunda Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Genel Kurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, İstanbul.
- Casimir, M. J. Ve Jung, S. (2009). "Honor and dishonor": Connotations of a socio-symbolic category in cross-cultural perspective. B. Rottger-Rosler ve H. J. Markowitsch *Emotions as bio-cultural processes* (s. 229-280). New York: Springer.
- Cihangir, S. (2013). Gender specific honor codes and cultural change. *Group Processes and Intergroup Relations*, 16, 319-333. <https://doi.org/10.1177/1368430212463453>
- Cohen, D., Nisbett, R. E., Schwarz, N. ve Bowdle, B. F. (1996). Insult, aggression, and the southern culture of honor: An "experimental ethnography". *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 945-960.
- Cohen, D. ve Nibett, R. E. (1994). Self-Protection and the Culture of Honor. Explaining Southern Violence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 551-567.
- Cohran, M. N. (2012). Counterproductive work behaviors, justice and affect: A Meta-analysis. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Florida State University. 425. http://etd.fcla.edu/CF/CFE0005151/Masters_Thesis_4_8_14.pdf

- Coleman, T. P, Goldman, S. J. ve Kugler, K. (2009). Emotional intractability: Gender, anger, aggression and rumination in conflict. *International Journal of Conflict Management*, 20, 113-131.
- Cominelli, L. (2018). *Cognition of the Law: Toward a Cognitive Sociology of Law and Behavior*. Italy: Springer.
- Cox, D., Stabb, S. ve Bruckner, K. (1999). *Women's Anger: Clinical and Developmental Perspectives*. New York: Brunner / Mazel Publishers.
- Cross, E. S., Uskul, K. A., Sunbay, Z., Günsoy, C., Ataca, B. and Aygun Z.(2013). Cultural prototypes and dimensions of honor. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40, 232-249. <https://doi.org/10.1177/0146167213510323>
- Çınar, S. (2016). *İlköğretim 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Algılarının Problem Çözme Becerisi ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Deater-Deckard, K., and Wang Z. (2015). Anger. *Oxford Bibliographies*. <https://www.oxfordbibliographies.com>
- Deffenbacher, J. L., Deffenbacher, D. M., Lynch, R. S. ve Richards, T. L.(2003). Anger, Aggression and risky behavior:A comparison of high and low anger drivers. *Behaviour Research and Therapy*,41,701-718.
- De Leersnyder, J., Boiger, M. ve Mesquita, B. (2013). Cultural regulation of emotion: Individual, relational, and structural sources. *Frontiers in psychology*, 4, 55. Doi: 10.3389/fpsyg.2013.00055
- Dennen, J. (1980). *Problems in the concepts and definitions of aggression, violence, and some related terms*. Rijksuniversiteit Groningen, Polemologisch Instituut.
- Dietrich, D. M. ve Schuett, J. M. (2013). Culture of honor and attitudes toward intimate partner violence in Latinos. *Sage Open*, 3, 1-11. DOI: 10.1177/2158244013489685
- Dilmac, A. J. (2014). The civilized and the barbarous: Honor in french and turkish contemporary societies. *International Social Science Review*, 89, 1-22.
- Diril, A.(2011). *Lise Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Sosyodemografik Değişkenler ve Öfke Düzeyi İle Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişki Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Dollard, J., Doob, L., Miller, N., Mowrer, O., & Sears, R. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven, CT: Yale University Press. Doi:10.1037/10022-000
- Eckhardt, C., Norlander, B. ve Deffenbacher, J. (2004). The assessment of anger and hostility: A critical review. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 17-43. [http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789\(02\)00116-7](http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789(02)00116-7)
- Elkin,N. ve Karadağlı, F.(2016).Üniversite öğrencilerinin öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Anadolu Kliniği*,21,64-71.

- Elliott, C. H., Smith, L. L. ve Gentry, W. D. (2015). *Anger Management for Dummies*. John Wiley ve Sons
- Enjaian, M. B. (2017). *Are Cultures of Honor Our True Protectors? The Degree of Master*. College of Arts and Sciences at the University of Kentucky, Lexington.
- Erden, N. K. (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretmenlik Bölümleri Birinci Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Türleri*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Erman, T., Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger, H. (2002). Money earning activities and empowerment experiences of rural migrant women in the city: The case of Turkey. *Women's Studies International Forum*, 25, 395-410.
- Ermers, R. (2018). *Honor related violence: A new social psychological perspective*. Routledge.
- Ersoy, Ş. (2001). *Çocuk Yuvasında Kalanlarla Ailesiyle Yaşayan Dokuz-Onbir Yaş Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fehr, B. ve Russell, J. A. (1984). Concept of emotion viewed from a prototype perspective. *Journal of Experimental Psychology: General*, 113, 464-486.
- Feschbach, N. D. (1969). Sex differences in children's modes of aggressive responses toward outsiders. *Merrill-Palmer Quarterly*, 15, 249-258.
- Fischer, H. A., Manstas, S. R. ve Mosquera R. M. (1999). The role of honour-related vs. individualistic values in conceptualising pride, shame and anger: Spanish and dutch cultural prototypes. *Cognition and Emotion*, 13, 149-179.
- Fiske, S. T. (2004) *Social beings: A core motives approach to social psychology*. New York: Wiley.
- Frye, E. N. ve Karney, R. B. (2006). The context of aggressive behavior in marriage: A longitudinal study of newlyweds. *Journal of Family Psychology*, 20, 12-20.
- Gerçek-Swing, B. (2012). *Honor and shame in honor and dignity cultures: How can you re-affirm your own honor once it is tarnished?*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Iowa State University.
<https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=3564&context=etd>
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2013). Psikoloji ve Yaşam. (G. Sert Çev.) Ankara: Nobel (Orişinal alışma basım tarihi 2012, 19. baskı).
- Gill, K. A. ve Harvey, H. (2016). Examining the impact of gender on young people's views of forced marriage in Britain. *Feminist Criminology*, 18, 1.
<https://doi.org/10.1177/1557085116644774>
- Gilmore, D. D., (1982). Anthropology of the Mediterranean area. *Annual Reviews in Anthropology*, 11, 175-205.

- Gilmore, D. D. (Ed.). (1987). *Honor and shame and the unity of the Mediterranean*.
Washington, DC: American Anthropological Association.
- Gökbüzoğlu, B. (2008). *Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Gönültaş, O. ve Atıcı, M.(2014).Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,23,370-386.
- Gregg, G. S. (2007). *Culture and identity in a Muslim society*. NY: Oxford University Press.
- Green, K. (2016). *Honor, loyalty and sacrifice* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Oklahoma.
- Guerra, M.V., Giner-Sorolla, R. ve Vasiljevic, M. (2013).The Importance of Honor Concerns Across Eight Countries. *Group Processes Intergroup Relations*,16, 298-318. <https://doi.org/10.1177/1368430212463451>
- Guerra, V. M., Gouveia, V. V., Araújo, R. C. R., Andrade, J. M. ve Gaudêncio, C. A. (2013). Honor scale: Evidence on construct validity. *Journal of Applied Psychology*, 43, 1273-1280. doi: 10.1111/jasp.12089
- Guerra, M.V., Sorolla, R. ve Vasiljevic, M. (2012).The importance of honor concerns across eight countries. *Group Processes Intergroup Relations*,16,298- 318. Doi: 10.1177/1368430212463451
- Güleç, M.Y., Hocaoğlu, Ç., Gökçe, M. ve Sayar, K. (2007). Kalple ilişkili olmayan göğüs ağrısında aleksitimi, öfke ve bedensel duyumları büyütme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*,8, 14-21.
- Hakulinen, C., Jokela, M., Hintsanen, M., Pulkki, L., Hintsanen, T., Merjonen, P. ve Keltikangas, L.(2013). Childhood family factors predict developmental trajectories of hostility and anger: A prospective study from childhood into middle adulthood. *Psychological Medicine*,43, 2417-2426. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0033291713000056>
- Haukkala, A. (2002). Socio-economic differences in hostility measures-a population based study. *Psychology and Health*,17(2), 191-202. <https://doi.org/10.1080/08870440290013671>
- Hendricks, L., Bore, S., Aslinia, D., & Morriss, G. (2013). The effects of anger on the brain and body. *National forum journal of counseling and addiction*, 2, 2-5.
- Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (2017). *Sosyal Psikoloji*. Yıldız, İ. ve Gelmez, A. (Çev.) Ütopya Yayınevi (Orijinal basım tarihi 2013, 7.baskı)
- Howell, N. A., Buckner, D. J. ve Weeks, W. J. (2015). Culture of honor theory and social anxiety: Cross-regional and sex differences in relationships among honor-concerns,

social anxiety and reactive aggression. *Cognition and Emotion*, 29, 568–577. doi: 10.1080/02699931.2014.922055

Işık, R. (2008). *The Predictors of Understanding of Honor and Attitudes Toward Honor Related Violence: Ambivalent Sexism and System Justification*. The Degree of Master. The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara.

Ijzerman, H., van Dijk, W. W. ve Gallucci, M. (2007). A bumpy train ride: A field experiment on insult, honor, and emotional reactions. *Emotions*, 7, 869-875 <https://doi.org/10.1037/1528-3542.7.4.869>

Jhangiani, R., Tarry, H., & Stangor, C. (2015). *Principles of Social Psychology-1st International Edition*. <https://opentextbc.ca/socialpsychology/>

Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kahramanol, B. (2016). *Aleksitimi, Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaya, N. ve Turan, N. (2018). Attitudes toward honor and violence against women for honor in the context of the concept of privacy: A study of students in the faculty of health sciences. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 54, 65-84. <https://doi.org/10.26650/CONNECTIST433995>

Kesici, R. M. (2007). Yoksulluk şiddet döngüsünün sosyal politika açısından analizi. *Çalışma ve Toplum*, 2, 121-158.

Khan, R. (2017). Attitudes towards ‘honor’ violence and killings in collectivist cultures

Gender differences in Middle Eastern, North African, South Asian (MENASA)

and Turkish populations. J. L. Ireland, P. Birch ve C. A. Ireland (ed.) *The Routledge International Handbook in Aggression: Current Issues and Perspectives* içinde (s. 216-225) Rutledge: New York

Kısaç, İ. (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeyleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koçer, E., Koçer, A. and Canan, F. (2009). Anger management and factors that influence anger in physicians. *Balkan Medical Journal*, 28, 62-68. Doi: 105174/tutfd.2009.02721.4

Koğacıoğlu, D. (2004). The tradition effect: Framing Honor crimes in Turkey. *A Journal of Feminist Cultural Studies*, 15, 118-151.

Korkut, Ş. (2012). *Lise Öğrencilerinde Çocukluk Örselenme Yaşantıları ve Öfke İfade Biçimleri ile Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin*

İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Adana.

- Leung, A. K-Y. ve Cohen, D. (2011). Within- and between-culture variation: Individual differences and the cultural logics of honor, face, and dignity cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100, 507-526. Doi: 10.1037/a0022151 (6-7), 165-168.
- Maitner, A.T., Mackie, D. M., Pauketat, J. V. ve Smith, E. R. (2017). The impact of culture and identity on emotional reactions to insults. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 48, 892-913. <https://doi.org/10.1177/0022022117701194>
- Markus H. R., Kitayama S. (1991). Culture and self: implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*. 98, 224–253
- Moritz, M. (2008). A critical examination of honor cultures and herding societies in africa. *African Studies Review*,51, 99-117.
- Nisbett, R. R. ve Cohen, D. (1994). *Culture of Honor: The Psychology of Violence in the South*. Routledge: Westview Press.
- Nisbett, R. E. (1993). Violenceand U.S. regional culture. *American Psychologist*,48, 441-449.
- Nocentini, A., Menesinii, E. ve Pastorelli, C. (2010).Physical Dating Aggression Growth During Adolescence.*Journal of Abnormal Children Psychology* ,38,353–365.
- Novin, S. ve Oyserman, D. (2016). Honor as cultural mindset: Activated honor mindset affects subsequent judgmentand attention in mindset-congruent ways. *Original Research Article*, 1-14. Doi: 10.3389/fpsyg.2016.01921
- Nowak, A., Gelfand, J. M., Borkowski, W., Cohen, D. ve Hernandez, I. (2015). The evolutionary basis of honor cultures. *Psychological Science*, 1-13. Doi: 10.1177/0956797615602860
- Öner-Özkan, B. ve Gençöz, T. (2006). Gurur Toplumu Bakış Açısıyla Türk Kültürünün İncelenmesinin Önemi. *Kriz Dergisi*, 14,19-25.
- Özer, K. (1994).Sürekli öfke (SL-Öfke) ve öfke ifade tarzı (Öfke-Tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 26-35.
- Peristiany, J. G. (1965). *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society*, London: Weidenfeld and Nicholson.
- Pitt-Rivers, J. (1965). *Honour and Social Status*. In J.G. Peristiany (Ed.). Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society. Chicago:The University of Chicago Press.
- Ramirez, J. M. (2009). Some dychotomous classifications of aggression according to its function. *Journal of Organisational Transformation and Social Change*, 6, 85-101. doi: 10.1386/jots.6.2.85/1

- Rivers, I. ve Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive Behavior*, 20, 359-368.
- Rodriguez Mosquera, P. M., Tan, V. T. ve Saleem, F.(2013). Shared burdens, personal costs on the emotional and social consequences of family honor. *Journal of Cross-Cultural Psychology*,45,400-416. Doi: 10.1177/0022022113511299
- Rodriguez Mosquera, P. M.(2011).Masculine and feminine honor codes. *International Journal of Social Psychology*, 26,63-72. <http://dx.doi.org/10.1174/021347411794078499>
- Rodriguez Mosquera, P. M., Fischer, A., Manstead, A., Manstead, S. R ve Zaalberg, R. (2008). Attack, disapproval, or with drawal? the role of honour in anger and shame responses to being insulted. *Cognition and Emotion*, 22,1471-1498.
- Rodriguez Mosquera, P. M., Manstead, A. ve Fischer, A. (2002a). The role of honor concerns in emotional reactions to offences.*Cognition and Emotion*, 16, 143–163.
- Rodriguez Mosquera, P. M., Manstead, A. ve Fischer, A. (2002b). Honor in the Mediterranean and Northern Europe. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33, 16–36.
- Rodriguez Mosquera, P.M. (1999) *Honor and Emotion The Cultural Shaping of Pride, Shame and Anger*. Belle van Zuylen Instituut: Spain.
- Rubin, J. (1986) The Emotion of Anger: Some Conceptual and Theoretical Issues *Professional Psychology: Research and Practice*,17,115-124.
- Smith, P. B., Easterbrook, M. J., Celikkol, G. C., Chen, S. X., Ping, H. Rizwan, M. (2016). Cultural variations in the relationship between anger coping styles, depression, and life satisfaction. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 4, 441-456. DOI: 10.1177/0022022115620488
- Souza, M. G., Souza, B. C., Roazzi, A. ve Silva, E. S. D. (2017). Psychocultural mechanisms of the propensity toward criminal homicide: A multidimensional view of the culture of honor. *Frontiers in Psychology*, 8, 1872. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01872
- Spielberger, D. C. ve Reheiser, C. E.(2009). Assessment of emotions: Anxiety,anger, depression and curiosity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*,1,271–302.
- Spielberger C.D., Crane R.S., Kearns W.D. ve ark. (1991). Anger and Anxiety in Essential Hypertension. *Stress and Emotion: Anxiety, Anger and Curiosity*. Spielberger CD (Ed), New York, Taylor & Francis; s. 265-279.
- Spielberger, C. D., Johnson, E. H., Russell, S. F., Crane, R. J., Jacobs, G. A. ve Worden, T. J. (1985). The experience and expression of anger: Construction and validation of an anger expression scale. M. A Chesney ve R. H. Rosenman. *Anger and hostility in cardiovascular and behavioral disorders* içinde (5-30) . New York: McGraw-Hill.

- Spielberger, C. D., Jacobs, G., Russell, J. S. ve Crane, R. S. (1983). Assessment of anger: the state-trait anger scale J. N. Butcher ve C. D. Spielberger (Ed) *Advances in Personality Assessment* içinde Hillside, NJ: Erlbaum.
- Sprague, J., Verona, E., Kalkhoff, W. ve Kilmer, A. (2011) Moderators and Mediators of the Stress-Aggression Relationship: Executive Function and State Anger. *Emotion* 11, 61-73.
- Staicu, M. L. ve Cutov, M. (2010). Anger and health risk behaviors. *Journal of medicine and life*, 3, 372-372.
- Stewart, F. H., (1994). *Honor*. Chicago, IL: Chicago University Press.
- Stosny, S. (2018). The function of anger and resentment, 25 Ağustos 2019 <https://www.psychologytoday.com/us/blog/anger-in-the-age-entitlement/201812/the-function-anger-and-resentment>
- Şahin, B. (2017). *112 Acil Sağlık hizmetleri çalışanlarında algılanan stres ile saldırganlık arasındaki ilişkilerde sürekli öfke ve algılanan sosyal desteğin aracılık rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi.
- Triandis, H.C., Botempo R., Villareal M.J., Asai M. ve Lucca N., (1988). Individualism and collectivism: Crosscultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of Personality Social Psychology*, 54: 323-338.
- Turner, R. J., Russell, D., Glover, R. ve Hutto, P. (2007). The social antecedents of anger proneness in young adulthood. *Journal of Health and Social Behavior*, 48, 68-83.
- Uğurlu, N. ve Akbaş, G. (2013). Namus kültürlerinde “namus” ve “namus adına kadına şiddet”: Sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16, 76-91.
- Üskül, A. K., Cross, S. E., Günsoy, C., Gerçek-Swing, B., Alözkan, C. ve Ataca, B. (2015). A price to pay: Turkish and Northern American retaliation for threats to personal and family honor. *Aggressive behavior*, 41, 594-607. DOI: 10.1002/ab.21598
- Üskül, A. K., Cross, S. E., Alözkan, C., Gerçek-Swing, B., Ataca, B., Günsoy, C. ve Sunbay, Z. (2014). Emotional responses to honour situations in Turkey and the Northern USA. *Cognition and Emotion*, 28, 1057-1075. Doi: 10.1080/02699931.2013.870133
- Üskül, A. K., Oyserman, D. ve Schwarz, N. (2010). Cultural emphasis on honor, modesty, or self-enhancement: Implications for the survey response process. M. Braun, B. Edwards, J. Harkness, T. Johnson, L. Lyberg, P. Mohler, B.E. Pennell ve T.W. Smith. (Ed.) *Survey methods in multinational, multiregional and multicultural context*. NJ: John Wiley and Sons. <https://core.ac.uk/download/pdf/10637118.pdf>
- Van Osch, Y. M. J. (2017). Culture of honor and retaliation. I T. Shackelford ve V. Weekes-Shackelford (Ed), *Encyclopedia of evolutionary psychological science*. Springer

- Van Osch., Y., Breugelmans, S. M., Zeelenberg, M. ve Bölük, P. (2013). A different kind of honor culture: Family honor and aggression in Turks. *Group Processes and Intergroup Relations*, 16, 334-344.
- Warburton, W.A. ve Anderson, C. (2015) Aggression, social psychology of. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2. Baskı) Volume 1. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.24002-6>
- Worchel, S. ve Cooper, J. (1979) *Understanding social psychology*. Dorsey Press: Homewood.
- Temel, V., Akpınar, S., Şahan, S.B., Kazım, N. ve Öznur, A. (2015). Öğretmenlerin bazı değişkenler açısından öfke düzeylerinin ve tarzlarının belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 40, 613-620.
- Yöndem, Z. D. ve Bıçak, B. (2008). Öğretmen adaylarının öfke düzeyi ve öfke tarzları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5, 1-15.
- Zafra-Lopez, E., Espartal- Rodríguez, N. ve Alvarez-Miguel, M. (2019). Women's and men's role in culture of honor endorsement within families. *European Journal of Women's Studies*, 1-17.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Murat ARGİŞ
Doğum Yeri ve Tarihi :Batman-25.02.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Hacettepe Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi :Ufuk Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller :İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :Muş Alparslan Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi :muratargis@outlook.com

Tarih :09.10.2019

EKLER

Ek 1. Dağılımın normalliği ve normalliği test edilmesi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig.	Statistic	Df	Sig.
Toplumsal Onur	,267	378	,000	,683	378	,000
Kadınlık Onuru	,229	378	,000	,760	378	,000
Erkeklik Onuru	,114	378	,000	,930	378	,000
Aile Onuru	,269	378	,000	,720	378	,000
Fiziksel Saldırganlık	,133	378	,000	,909	378	,000
Sözel Saldırganlık	,072	378	,000	,984	378	,000
Öfke	,076	378	,000	,980	378	,000
Düşmanlık	,068	378	,000	,988	378	,003
Dolaylı Saldırganlık	,108	378	,000	,969	378	,000
Saldırganlık Toplam	,069	378	,000	,984	378	,000
Sürekli Öfke	,076	378	,000	,985	378	,001
Öfke İçte	,070	378	,000	,979	378	,000
Öfke Dışta	,102	378	,000	,976	378	,000
Öfke Kontrol	,057	378	,004	,987	378	,002

Ek 2. Demografik Bilgi Formu

Cinsiyet: E ( ) K ( )

Yaş .....

Medeni Durum: Evli ( ) Bekâr ( ) Dul ( )

Eğitim Durumunuz: İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( )
Yüksek lisans ( ) Doktora ( )

Yaşamınızın çoğunluğunun geçtiği yer: Köy ( ) Kasaba ( ) İlçe ( )
Şehir ( ) Büyükşehir ( )

Yaşamınızın çoğunluğunun geçtiği bölge: Marmara ( ) İç Anadolu ( ) Ege ( )
Akdeniz ( ) Karadeniz ( ) Doğu Anadolu ( ) Güneydoğu Anadolu ( )

Annenizin Eğitim Durumu: Okuma-yazma yok ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( )
Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek lisans ( ) Doktora ( )

Babanızın Eğitim durumu: Okuma-yazma yok ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( )
Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek lisans ( ) Doktora ( )

Ailenizin Geçim Kaynağı: Tarım ( ) Hayvancılık ( ) Ticaret ( ) Memuriyet (Kamu Çalışanı)
( )

Diğeri (belirtiniz) .....

Kardeşiniz var mı? Evet ( ) Hayır ( )

Cevabınız evet ise kaç tane? .....

Bunların kaç erkek kaç kadın? .....

Ek 3. Onur Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.

1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Çok kötü değil								Çok kötü		
.... Olsaydı kendini ne kadar kötü hissederdin?										
1	Ailenin kötü bir ünü olsaydı.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	Çok sayıda kişiyle cinsel birliktelik yaşayan biri olarak bilinseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3	Ailenin itibarına zarar versen bir şey yapsaydın.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4	Ailen üzerinde otoritesi olmayan biri olarak bilinseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5	Kız/erkek arkadaşın çok sık değişseydi.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6	Diğer insanlar seni dürüst olmayan biri olarak görseydi.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7	Ailenin itibarını savunamayacak bir konumda olsaydın.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8	İki yüzlü biri olarak bilinseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9	Ailenin üzerindeki otoriteni kaybetseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	Kolay elde edilen (cinsel anlamda) biri olarak bilinseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
11	Sözüne sadık olmayan biri olarak bilinseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
12	Cinsel açıdan deneyimsiz biri olarak bilinseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
13	Diğer insanların aileni küçük düşürmesine izin veren biri olsaydın.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
14	Ciddi bir ilişkiye başlamaksızın biriyle cinsel ilişki yaşasaydın.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
15	Diğer insanlara yalan söyleseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
16	Ailesine sahip çıkamayan biri olarak bilinseydin.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Ek 4. Saldırganlık Ölçeği

Değerli katılımcı; aşağıda saldırganlık ile ilgili bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur.

Aşağıdaki durumlar sizi ne kadar tanımlıyor?

	Karakterinize en uygun olan yanıtı (X) şeklinde işaretleyiniz	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tam Uygun
1	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söyler					
2	Şans hep başkalarına gülüyor, hep onlardan yana oluyor					
3	Birden parlarım ama çabuk sakinleşirim					
4	Kendimi sık sık diğer insanlarla tartışırken bulurum					
5	Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünürüm					
6	İnsanlarla aynı fikirde olmazsam onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7	Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım					
8	Kız ya da erkek birisi beni kıskırtırsa ona vurabilirim					
9	Bazen neden bu kadar katı olduğumu merak ediyorum					
10	Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur					
11	Biri çok üzerime geldiğinde, beni sıkıştırdığında ona vurabilirim					
12	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
13	Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim					
14	Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim					
15	İnsanlar bana patronluk tasladıklarında onların inadına işi ağırdan alırım					
16	İnsanlar bana nazik davrandıklarında ne isteyeceklerini merak ederim					

17	Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim					
18	Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, çamur atarım					
19	Ben sakın biriyim					
20	İnsanlar beni kızdırlarsa onlara gerçek düşüncelerimi söyleyebilirim					
21	Bazen insanların bana arkamdan güldüklerini hissedirim					
22	İstediğimi elde edemediğim zaman kızgınlığımı gösteririm					
23	Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem					
24	Pek çok insandan daha sık kavga ederim					
25	Eğer biri bana vurursa ben de ona vururum					
26	Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadığımda bunu açıkça söylerim					
27	Haklarımı korumak gerektiğinde şiddete başvurmam gerekirse hiç çekinmem					
28	Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem					
29	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissedirim					
30	Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm					
31	Arkadaşlarımla arkamdan benim hakkımda konuştuklarını bilirim					
32	Bazı arkadaşlarımla benim düşünmeden hareket ettiğimi söylerler					
33	Bazen hiçbir şeyi düşünemeyecek kadar kıskanç olurum					
34	El şakası yapmaktan hoşlanırım					

Ek 5. Sürekli Öfke Ölçeği (SÖÖTÖ)

I. Bölüm

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında size en iyi tanımlayanı seçerek (x) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğini gösteren cevabı işaretleyiniz.

1. Hiç
2. Biraz
3. Oldukça
4. Tümüyle

Sizi ne kadar tanımlıyor ?

	Hiç			Tümüyle
1- Çabuk Parlarım.	1	2	3	4
2- Kızgın mizaçlıyım.	1	2	3	4
3- Öfkesi burnunda bir insanımdır.	1	2	3	4
4- Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	1	2	3	4
5- Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır.	1	2	3	4
6- Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	1	2	3	4
7- Öfkelendiğimde ağzıma geleni söylerim.	1	2	3	4
8- Başkalarının önünde eleştirilmek beni hiddetlendirir.	1	2	3	4
9- Engellendiğimde içimden birilerine vurmam gelir.	1	2	3	4
10- Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılığna dönerim.	1	2	3	4

II. Bölüm

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duygularıyla ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duyduğunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (x) işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeyin.

5. Hiç
6. Biraz
7. Oldukça
8. Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA ...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç			Tümüyle
11- Öfkemi kontrol ederim.	1	2	3	4
12- Kızgınlığımı gösteririm.	1	2	3	4
13- Öfkemi içime atarım.	1	2	3	4
14- Başkalarına karşı sabırlıyım.	1	2	3	4
15- Somurtur ya da sürat asarım.	1	2	3	4
16- İnsanlardan uzak dururum.	1	2	3	4
17- Başkalarına iğneli sözler söylerim.	1	2	3	4
18- Soğukkanlılığımı korurum.	1	2	3	4
19- Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.	1	2	3	4
20- İçin için köpürürüm ama gösteremem.	1	2	3	4
21- Davranışlarımı kontrol ederim.	1	2	3	4
22- Başkalarıyla tartışırım.	1	2	3	4
23- İçimde, kimseye söyleyemediğim kinler beslerim.	1	2	3	4
24- Beni çileden çıkararak herneyse saldırırım.	1	2	3	4
25- Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.	1	2	3	4
26- Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.	1	2	3	4
27- Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.	1	2	3	4
28- Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.	1	2	3	4
29- Kötü şeyler söylerim.	1	2	3	4
30- Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.	1	2	3	4
31- İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim.	1	2	3	4
32- Sinirlerime hakim olamam.	1	2	3	4
33- Beni sinirlendirenlere, ne hissettiğimi söylerim.	1	2	3	4
34- Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.	1	2	3	4